

Канцеларија за демократски институции и човекови права

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ПРЕТСЕДАТЕЛСКИ ИЗБОРИ
21 априли 5 мај 2019

Мисија за набљудување на избори на ОДИХР
Конечен извештај

Варшава
21 август 2019

СОДРЖИНА

I.	ИЗВРШНО РЕЗИМЕ	1
II.	ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ	3
III.	ПОЗАДИНА.....	4
IV.	ИЗБОРЕН СИСТЕМ И ЗАКОНСКА РАМКА	5
V.	ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА.....	7
VI.	РЕГИСТРАЦИЈА НА ГЛАСАЧИ.....	10
VII.	РЕГИСТРАЦИЈА НА КАНДИДАТИ	13
VIII.	ИЗБОРНА КАМПАЊА	13
IX.	ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА	16
X.	МЕДИУМИ.....	19
A.	МЕДИУМСКА СРЕДИНА.....	19
B.	ЗАКОНСКА РАМКА ЗА МЕДИУМИТЕ	20
B.	НАОДИ ОД СЛЕДЕЊЕТО НА МЕДИУМИТЕ.....	21
XI.	ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ.....	23
XII.	ГРАЃАНСКИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ	25
XIII.	ДЕНОТНА ИЗБОРИ.....	26
A.	ПРВ КРУГ	26
B.	ВТОР КРУГ	27
XIV.	НАСТАНИ ПО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ	29
XV.	ПРЕПОРАКИ	30
A.	ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ	30
B.	ДРУГИ ПРЕПОРАКИ.....	31
	ПРИЛОГ I: КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ.....	34
	ПРИЛОГ II: ЛИСТА НА НАБЉУДУВАЧИ ВО МЕЃУНАРОДНАТА МИСИЈА ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИ.....	35
	ЗА ОДИХР.....	39

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ПРЕТСЕДАТЕЛСКИ ИЗБОРИ
21 април и 5 мај 2019

Конечен извештај на Мисијата за набљудување избори на ОДИХР¹

I. ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

На покана на органите на власта на Република Северна Македонија и во согласност со својот мандат, Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОДИХР) назначи Мисија за набљудување на избори (МНИ) за претседателските избори на 21 април 2019 година. МНИ на ОДИХР остана во земјата да го набљудува вториот круг на избори кој се одржа на 5 мај. На двата изборни дена, на МНИ на ОДИХР ѝ се приклучија делегации на Парламентарното собрание на ОБСЕ и Парламентарното собрание на Советот на Европа со што се формираше Меѓународната мисија за набљудување на избори (ММНИ). МНИ на ОДИХР ја оценуваше сообразноста на изборниот процес со заложбите на ОБСЕ, другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори, како и со домашното законодавство.

Изјавата за прелиминарни наоди и заклучоци објавена на 22 април заклучи дека „гласачите беа во можност да се информираат за политичките кандидати пред да го направат својот избор, и дека темелните слободи на собирање и изразување беа почитувани во кампањата. И покрај некои технички проблеми, изборите во целина беа добро спроведени. Регулаторните недостатоци беа делумно адресирани преку политички договори помеѓу партиите, но останува потребата да се финализира претходно започнатата реформа на изборното законодавство. Денот на изборите беше мирен, уреден и транспарентен и генерално позитивно оценет од набљудувачите на ММНИ“.

Бидејќи никој од кандидатите не го освои потребниот број гласови за да биде избран во првиот круг, беше одржан втор круг на 5 мај. Изјавата за прелиминарните наоди и заклучоци објавена на 6 мај заклучи дека „во добро спроведениот втор круг на претседателските избори, понатамошното почитување на темелните слободи и права им овозможи на гласачите да се информираат за кандидатите пред да го направат својот избор. Недостатоците во правилата за кампањата беа повторно видливи во вториот круг, што е одраз на поопсежни недостатоци во изборниот законик. Транспарентноста на финансирањето на кампањата беше намалена поради нецелосното известување. Денот на изборите се одвиваше непречено, со почитување на клучните процедури на транспарентен начин“. Иако беше постигнат во овие избори, потребниот праг на излезност за вториот круг од 40 проценти создава потенцијал за циклуси повторени избори.

Законската рамка е општо соодветна за одржување демократски избори. Меѓутоа, Изборниот законик не регулира соодветно значајни елементи на кампањата. Во отсуство на јасни правила за претседателските кандидати, овие елементи беа спроведени врз основа на договори меѓу партиите што не овозможи еднакви можности за сите кандидати. Многу претходни препораки на ОДИХР во однос на законската рамка не се спроведени, вклучувајќи ги и препораките кои се однесуваат на правото да се биде избран, избирачките права на лицата со интелектуална попреченост, анализата на периодичните извештаи за финансирање на кампања и законскиот основ за поднесување приговори. Генерално, регулаторните недостатоци ја поткопаа правната сигурност и ја нагласија важноста од финализирање на законодавната реформа.

¹ Англиската верзија на овој извештај е единствениот официјален документ. Неофицијални преводи се достапни на македонски и на албански јазик.

Изборите беа спроведени од администрација на три нивоа, која ја сочинуваат Државната изборна комисија (ДИК), општинските изборни комисии и избирачките одбори. Изборната администрација ги вршеше своите клучни должности на професионален начин, работеше транспарентно и непристрасно и ја уживаше довербата на сите чинители во текот на процесот. Транспарентноста и ефикасноста на ДИК беа напати попречувани од технички затајувања на информатичките и комуникациските системи, кои ја доведоа во прашање и безбедноста на ИКТ. ДИК спроведе едукација на гласачите преку радиодифузиите и социјалните медиуми на повеќе јазици и со знаковно толкување, но опсегот и видливоста на оваа кампања беа ограничени.

ДИК е одговорна за одржување на регистарот на гласачи, кој се заснова на информации од граѓанските и другите национални регистри на населението. Гласачите чиешто документи за идентификација истекле пред денот на изборите беа автоматски исклучени од избирачките списоци, што претставува неразумна препрека за остварување на правото на глас, спротивно на меѓународните стандарди. Иако засегнатите страни не изразија голема загриженост за точноста на регистарот на гласачи, несовпаѓањата меѓу различните државни бази на податоци и различниот формат на податоците и натаму претставуваа предизвик.

На инклузивен начин ДИК ги регистрираше сите тројца кандидати кои го собраа потребниот број на потписи од гласачите за поддршка на нивната кандидатура, вклучително и една жена и еден етнички албански кандидат. Иако регистрирани како непартиски, сите тројца кандидати беа поддржани од политички партии пред собирањето на потписите и регистрацијата, и користеа партиски симболи за идентификација на гласачкото ливче. Иако беа поднесени неколку приговори, повеќето соговорници немаа забелешки во однос на севкупниот процес на регистрација на кандидатите.

Кампањата се одвиваше во спокојно и мирно опкружување. Темелните слободи на собирање и изразување беа почитувани, а кандидатите беа во можност да водат кампања слободно и без попречувања. Забележително на овие избори, владејачката партија и неколку етнички албански партии заеднички поддржаа претседателски кандидат, а кандидатите таргетираа различни етнички заедници. Лидерите на партиите беа видно присутни на кампањските настани и покрај формалната независност на кандидатите од политичките партии. Генерално, државните функционери оставаа впечаток дека внимаваат на разграничувањето на службените и политичките активности и дека избегнуваат употреба на државните ресурси во кампањата. Според неколку соговорници на МНИ на ОДИХР перцепираната политизација на вработувањата во јавниот сектор создава очекување дека вработените треба да ги поддржуваат владејачките партии, дури и во отсуство на изречни упатства.

Жените не се доволно застапени во јавниот живот. Во времето на изборната кампања, само 4 од 26 владини министри беа жени, а само 6 од 81 градоначалници. Иако еден од кандидатите беше жена, жените не фигурираа редовно како говорници во кампањата и присуството на жени на кампањските настани кои беа следени од МНИ на ОДИХР беше несразмерно ниско. Двајца кандидати покренаа прашања во врска со учеството на жените и родовата еднаквост. Жените беа добро застапени во изборната администрација.

Правилата за финансирање на кампањата пропишуваат општи барања за пријавување на трошоците и поднесување извештаи, кои кандидатите главно ги почитуваа. Меѓутоа, пријавувањето на трошоците на кандидатите не се вршеше еднообразно, а правилата за извештаите не се доволно јасни за избори кои се спроведуваат во два круга и не ги регулираат кампањските активности на трети лица. Заедно со ограничените овластувања и ресурси на институциите кои се вклучени во надзорот на финансирањето на кампањата, ова ги намали транспарентноста на финансирањето на кампањата и ефективноста на надзорот.

Јавниот радиодифузер и повеќето мониторирани медиуми известуваа непристрасно, што генерално им овозможи на гласачите да се информираат пред гласањето. Регулаторот за медиуми ги исполни законските обврски и спроведе мониторинг на медиумското покривање на кампањата. Медиумите презентираа разновидни информации за кандидатите и за политичките партии што ги поддржуваа преку различни програми, платено рекламирање и телевизиски дебати. Новововеденото надоместување на политичкото рекламирање од државниот буџет имаше за цел да промовира поголем пристап до медиумите за сите кандидати.

Повеќето изборни приговори се решаваат од страна на ДИК, додека Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК) постапува по приговори во врска со финансирање на кампањата и злоупотреба на државните ресурси. ДИК ги разгледуваше предизборните приговори во рамките на законските рокови, но одлуките не беа доволно образложени. Приговорите за изборните нерегуларности беа решавани од ДИК на транспарентен и ефективен начин по обата круга. И покрај тоа, ограничувањата во однос на тоа кој има право да поднесува приговори и жалби не обезбедуваат целосна достапност на правниот лек.

Обата изборни дена беа мирни и добро спроведени. Свкупната оценка на гласањето, пребројувањето и сумирањето беше позитивна, со следење на клучните процедури. Во обата круга, некои гласачи со право на глас не можеа да се најдат на избирачките списоци и набљудувачите забележаа случаи на семејно и групно гласање, што главно се одразува на можноста жените да го дадат својот глас слободно и во тајност. Во вториот круг, ММНИ забележа јасни индикации за купување гласови. ДИК ги објави прелиминарните резултати на својот веб-сајт набргу по затворањето на гласачките места, со приказ по општини и гласачки места, што овозможи транспарентност. Сите кандидати ги прифатија изборните резултати и постизборната атмосфера беше мирна.

Овој извештај содржи неколку препораки за поддршка на напорите за понатамошно усогласување на изборите во Северна Македонија со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори. Приоритетните препораки се однесуваат на континуираната потреба од реформи на изборното законодавство и зајакнувањето на капацитетот на надзорните тела, особено во однос на кампањата и финансирањето на кампањата. ОДИХР е подготвена да им помогне на властите да го подобрат изборниот процес и да ги спроведат препораките содржани во овој и во претходните извештаи.

II. ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ

На покана на органите на власта на Република Северна Македонија за набљудување на претседателските избори на 21 април 2019 година и согласно својот мандат, ОДИХР назначи Мисија за набљудување на избори (МНИ) на 11 март. МНИ, предводена од Корин Јонкер, ја сочинуваа 11 експерти лоцирани во Скопје и 18 долгорочни набљудувачи кои беа распоредени низ целата земја на 20 март. МНИ на ОДИХР остана во земјата за да го набљудува вториот круг на избори што се одржа на 5 мај. Мисијата се задржа во Северна Македонија до 17 мај за да ги проследи случувањата по денот на изборите.

На обата изборни дена, на МНИ на ОДИХР ѝ се приклучија делегациите на Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ) и Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ), кои заедно ја формираа Меѓународната мисија за набљудување на избори (ММНИ). Г-ѓа Серен Моборњ беше назначена од претседавачот на ОБСЕ како специјален координатор и предводник на краткорочната набљудувачка мисија на ОБСЕ. Г. Рајнхард Лопатка ја предводеше делегацијата на ПС на ОБСЕ. Г-ѓа Мари-Кристин Далоз ја предводеше делегацијата на ПССЕ.

На денот на изборите во првиот круг беа распоредени 240 набљудувачи од 38 земји, вклучувајќи 189 долгорочни и краткорочни набљудувачи распоредени од страна на ОДИХР, како и 40-члена делегација на ПС на ОБСЕ и 12-члена делегација на ПССЕ, од кои 45 отсто беа жени.² Отворањето на гласачките места беше набљудувано на 93 локации, а гласањето во 979 гласачки места во земјата. Бројето на гласовите беше следено во 87 гласачки места, а сумирањето во 69 Општински изборни комисии (ОИК). Предвременото гласање беше следено во 13 посебни гласачки места на 20 април. За вториот круг на гласање на 5 мај, беа распоредени 172 набљудувачи од 32 земји, вклучувајќи 156 долгорочни и краткорочни набљудувачи распоредени од ОДИХР, како и 11-члена делегација на ПС на ОБСЕ и 5-члена делегација на ПССЕ. Отворањето беше набљудувано во 64 гласачки места, а гласањето во 688 гласачки места низ земјата. Бројето беше набљудувано во 71 гласачко место, а сумирањето во 61 ОИК. Предвременото гласање беше набљудувано во 13 посебни гласачки места на 4 мај.

МНИ на ОДИХР ја оценуваше сообразноста на изборниот процес со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори, како и со домашното законодавство. На овој конечен извештај му претходат две Изјави за прелиминарни наоди и заклучоци, објавени на прес-конференции во Скопје на 22 април и 6 мај.³

МНИ на ОДИХР им се заблагодарува на Министерството за внатрешни работи за поканата да ги набљудува изборите и на Државната изборна комисија за нејзината помош. МНИ на ОДИХР исто така изразува благодарност до другите институции, политичките партии, медиумите и организациите на граѓанското општество за споделувањето на нивните гледишта, како и на меѓународната заедница во земјата и Мисијата на ОБСЕ во Скопје за нивната соработка.

III. ПОЗАДИНА

На 8 февруари 2019 г., претседателот на Собранието ги распиша претседателските избори за 21 април. Претходниот претседател, Ѓорге Иванов, беше за првпат избран во 2009 г., со поддршка на тогашната владејачка партија, Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ) и реизбран за втор и последен мандат во април 2014 г. Продолжената политичка криза во наредните години доведе до предвремени парламентарни избори во декември 2016 година, кои на крајот резултираа со нова влада предводена од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ) во коалиција со главно етнички албанската партија, Демократската унија за интеграција (ДУИ), која претходно беше во коалиција со ВМРО-ДПМНЕ.⁴

Партиите традиционално се натпреваруваат за гласови во рамките на своите етнички заедници, додека владејачките коалиции се формираат меѓуетнички, вклучувајќи и етнички албански партии. Меѓутоа, на локалните избори во 2017 година, СДСМ и ДУИ меѓусебно ги поддржуваа своите кандидати во неколку изборни трки за градоначалник, а СДСМ се потруди да ги привлече етничките албански гласачи. На овие избори, за првпат во првиот круг на претседателски избори, еден кандидат, Стево Пендаровски, беше поддржан и од етнички македонски и од етнички албански партии: политичкиот блок предводен од СДСМ, како и ДУИ, Демократската партија

² Жените сочинуваа 36 отсто од експертите во главниот тим на МНИ на ОДИХР и 39 отсто од долгорочните набљудувачи на МНИ на ОДИХР.

³ Види исто така [претходни извештаи за набљудување на ОДИХР во Северна Македонија](#).

⁴ Во владејачката коалиција, блокот предводен од СДСМ има 49 од 120 пратеници, ДУИ – 10, Алтернатива – 3, Демократската партија на Албанците – 2 и Национална демократска преродба – 1. Опозицискиот блок предводен од ВМРО-ДПМНЕ има 43 пратеници, Алијансата за Албанците – 2 и БЕСА – 2. Други 8 заменици беа исклучени од блокот предводен од ВМРО-ДПМНЕ по собраниското гласање за уставните промени во 2018 г. Четириесет и пет пратеници се жени, а 23 се идентификуваат како етнички Албанци.

на Албанците и Алтернатива.⁵ Гордана Силјановска Давкова беше поддржана од политичкиот блок предводен од ВМРО-ДПМНЕ, додека третиот кандидат, Блерим Река, беше поддржан од двете етнички албански партии во опозиција, Алијанса на Албанците (АА) и БЕСА.⁶

Бидејќи никој од тројцата кандидати не го достигна потребното мнозинство на регистрирани гласачи за да биде избран во првиот круг на 21 април, двајцата кандидати кои го добија највисокиот број на гласови, г. Пендаровски и г-ѓа Силјановска Давкова, продолжија во втор круг на 5 мај.

Изборите се одржаа во контекст на важни настани за амбициите на земјата за членство во Северноатланската алијанса (НАТО) и Европската Унија (ЕУ). По билатералниот договор со Грција („Преспанскиот договор“) во јуни 2018 г. и консултативниот референдум во септември, Собранието донесе уставни амандмани во јануари 2019 г. за промена на уставното име на земјата согласно договорот. На 6 февруари 2019 г., земјите членки на НАТО потпишаа протокол за пристапување на Северна Македонија кон Алијансата. Во предизборниот период, премиерот јавно ја нагласи важноста од демократско спроведување на изборите за постигнување напредок на земјата во пристапувањето кон ЕУ и членството во НАТО.

IV. ИЗБОРЕН СИСТЕМ И ЗАКОНСКА РАМКА

Претседателот се избира директно, на општи и непосредни избори со мнозински систем, за мандат од пет години и не може да биде избран повеќе од два пати. За да биде избран во првиот круг, кандидатот мора да ги освои гласовите на мнозинството од сите регистрирани гласачи.⁷ Во спротивно, се одржува втор круг, во рок од две седмици, меѓу двајцата кандидати кои добиле најголем број од гласовите. Во вториот круг, кандидатот кој освоил најмногу гласови е избран, под услов да има излезност од најмалку 40 проценти од регистрираните гласачи. Во спротивно, целиот изборен процес се повторува. Законот не определува кога се одржуваат повторените избори. Како што беше претходно укажано од ОДИХР и Комисијата за демократија преку правото на Советот на Европа (Венецијанската комисија), нема гаранција дека на повторените избори ќе има поголема излезност на гласачите, така што ова барање за излезност во вториот круг може да доведе до циклуси неуспешни избори.⁸

Треба да се размисли за ревизија на постојните прагови за претседателски избори за да се минимизира ризикот од неуспешни избори. Законската рамка може да претрпи измени за да се пресмета победничкото мнозинство во првиот круг од бројот на дадените гласови, додека прагот во вториот круг може да се отстрани.

Претседателските избори се првенствено регулирани со Уставот од 1991 година и Изборниот законик од 2006 година.⁹ Земјата е потписник на меѓународни и регионални документи кои се

⁵ Г. Пендаровски претходно се кандидираше за претседател во 2014г., исто така со поддршка на СДСМ.

⁶ Беса на албански јазик значи „завет“.

⁷ Како што е наведено во [Заедничкото мислење за Изборниот законик на ОДИХР и Венецијанската комисија од 2011](#), овој висок праг (50 отсто од регистрираните гласачи) отстапува од повообичаеното правило на повеќе од 50 отсто од важечките гласови дадени во изборите.

⁸ [Заедничкото мислење за Изборниот законик на ОДИХР и Венецијанската комисија од 2011](#) препорачува барањето за прагот во вториот круг да се отстрани. Види исто така [претходни извештаи за набљудување на ОДИХР во Северна Македонија](#).

⁹ Законската рамка исто така ги вклучува, меѓу другото, и Законот за политички партии од 2004 г., Законот за финансирање на политички партии од 2014 г., Кривичниот законик од 1996 г., Законот за медиуми од 2013 г. и Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги од 2013 г., како и упатствата на Државната изборна комисија.

однесуваат на одржување демократски избори.¹⁰ Со неодамнешните амандмани на Изборниот законик во 2018 и 2019 година се смени составот на Државната изборна комисија (ДИК), се продолжи нејзиниот мандати и се предвиде надоместување на платеното политичко рекламирање од државниот буџет. Законските измени беа усвоени од Собранието по брза постапка без, според соговорниците на МНИ на ОДИХР, суштествени консултации со засегнатите страни.¹¹

Иако законската рамка е во целост е соодветна за спроведување на демократски избори, одреден број претходни препораки на ОДИХР и Советот на Европа сè уште не се спроведени, вклучувајќи ги и препораките кои се однесуваат на правото да се биде избран, избирачките права на лицата со интелектуална попреченост, анализа на периодичните извештаи за финансирање на кампањата и правото на поднесување приговори.¹² Поголемиот дел од соговорниците на МНИ на ОДИХР, вклучувајќи ја и ДИК, ја подвлекоа потребата од сеопфатна реформа на изборното законодавство.¹³

Одредени одредби од Изборниот законик не ги одразуваат специфичните услови на претседателската трка. На пример, правилата за распределба на рекламирањето во медиумите и просторот за комерцијални билборди се однесуваат само на политичките партии од владејачката или опозициската парламентарна коалиција, а не ги споменуваат претседателските кандидати.¹⁴ Законот исто така не ги регулира сите аспекти на вториот изборен круг.¹⁵ Повеќето упатства усвоени од ДИК за овие избори во голема мера го репродуцираа Изборниот законик и не обезбедија дополнително појаснување.¹⁶ Во отсуство на изречна регулатива, релевантни прашања беа утврдени со меѓупартиски политички договори, со кои одредбите од Изборниот законик за политичките партии во парламентарни избори се применија на независните кандидати во претседателски избори, но не обезбедија еднакви можности за сите кандидати (види исто така *Медиуми*)¹⁷. Ниту еден од кандидатите не приговори до МНИ на ОДИХР за ваквиот аранжман. Меѓутоа, регулаторните недостатоци ја нарушија правната сигурност.¹⁸

¹⁰ Северна Македонија ги ратификуваше клучните меѓународни и регионални документи за човекови права, вклучително и [Меѓународниот пакт за граѓански и политички права \(МПГПП\)](#), [Европската конвенција за човекови права \(ЕКЧП\)](#), [Конвенцијата на Обединетите нации \(ОН\) за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените](#), [Конвенцијата на ОН за правата на лицата со попреченост \(КОНПЛП\)](#) и [Конвенцијата на ОН против корупција \(КОНПК\)](#).

¹¹ Став 5.8 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г.](#) ги обврзува земјите членки да усвојуваат законодавство „по завршување на јавна процедура“.

¹² Во став 25 од [Истанбулскиот документ на ОБСЕ од 1999 г.](#), земјите членки на ОБСЕ се обврзаа „навремено да постапуваат по оцената на изборите и по препораките на ОДИХР“.

¹³ Согласно претходни препораки на ОДИХР и Венецијанската комисија, владата, во консултации со граѓанското општество и политичките партии, иницираше реформа на изборното законодавство, но овие реформи претстојат и за нив се потребни понатамошни јавни консултации.

¹⁴ Во обид да се одговори на некои од недостатоците во законот, во последен момент беа направени мали измени на Изборниот законик во Собранието на 27 март, со коишто се додаде зборот „кандидати“ покрај политичките партии во одредени одредби поврзани со кампањата. Меѓутоа, тие стапија на сила на 21 мај и не беа применливи на овие избори.

¹⁵ Иако повеќето одредби од Законикот се однесуваат на обата круга, законот не ги третира прашањата за акредитација на набљудувачите и претставниците на кандидатите, и распределбата на простор за билборди и постери помеѓу кандидатите во вториот круг. Законот, исто така, е недоволно јасен за барањето за поднесување извештаи за финансирање на кампањата во вториот круг.

¹⁶ Тука спаѓаат упатства за номинација и регистрација на кандидатите, распределба на рекламните табли и билборди, решавање изборни спорови и гласање дома.

¹⁷ На пример, на кандидатот поддржан од владејачките партии му беа доделени 40 отсто од вкупниот комерцијален простор за билборди, други 40 отсто беа доделени на двајцата кандидати поддржани од опозицијата и останатите 20 отсто беа распределени меѓу тројцата кандидати по нивен договор.

¹⁸ Дел II.2.a од [Кодексот на добри практики за изборни прашања на Венецијанската комисија од 2002 г.](#) препорачува дека „Освен правилата за технички прашања и деталите (кои можат да се вклучат во извршните упатства), правилата од изборната регулатива мора да имаат ранг најмалку на закон“.

Треба да се спроведе опсежна ревизија на изборното законодавство за да се постави по недостатоците идентификувани во овој и во претходните извештаи на ОДИХР. Правилата за кампањата и медиумите треба да ја регулираат претседателската трка и да обезбедат еднакви можности за кандидатите. Правилата за вториот круг треба да бидат појаснети. Реформскиот процес треба да биде јавен, инклузивен и да се спроведува доволно време пред следните избори.

V. ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА

Изборите беа спроведени од администрација на три нивоа, која ја сочинуваат ДИК, 80 општински изборни комисии (ОИК) и 3 396 избирачки одбори (ИО), вклучувајќи и околу 32 дипломатски и конзуларни претставништва во 24 земји. Во текот на изборниот процес, повеќето соговорници на МНИ на ОДИХР изразија доверба во целокупниот професионализам и непристрасноста на изборната администрација на сите нивоа.

ДИК е највисокиот изборен орган со регулаторни, набљудувачки и надзорни овластувања, кој е одговорен за организирање и надгледување на избори и референдуми. Формирана во јули 2018 година, постојната ДИК ја сочинуваат седум члена (вклучувајќи и три жени) предложени од парламентарните политички партии.¹⁹ Првично формирана на шест месеци за да го спроведе референдумот во 2018 година, мандатот на постојната ДИК беше продолжен во ноември 2018 година на уште две години. Во извршувањето на оваа задача, на ДИК ѝ помагаат 34 подрачни канцеларии и стручна служба. Спротивно на претходна препорака на ОДИХР, одреден број на клучни лица вработени во стручната служба, вклучително и во одделението за правни работи, беа ангажирани со договор на определено време. Иако во изборниот период ресурсите на ДИК беа зајакнати со ангажирање на дополнителен привремен персонал, недоволниот капацитет во одделенијата за правни работи и информатичка технологија ја наруши ефективноста на подготовките.

За да се обезбеди стабилност и професионализам на изборната администрација, треба да се усвојат законски одредби кои јасно ги утврдуваат составот и времетраењето на мандатот на постојаната Државна изборна комисија. Клучниот персонал на стручната служба на ДИК треба да биде вработен на неопределено време.

Генерално, ДИК работеше колегијално и се придржуваше до законските рокови, иако доцнешо со некои подготовки.²⁰ Во текот на изборниот период, Комисијата одржуваше јавни седници на кои учествуваа разни засегнати страни, вклучувајќи претставници на кандидатите, акредитирани набљудувачи и претставници на медиумите. Меѓутоа, седниците не беа редовно најавувани однапред или поканите беа испраќани премногу доцна. Согласно надлежноста да обезбедува еднообразна имплементација на законот, ДИК носеше регулативи, иако понекогаш релативно доцна во изборниот процес и не секогаш со задоволителни упатства.²¹

¹⁹ Четири члена беа номинирани од владејачките партии (три од СДСМ и еден од ДУИ), вклучувајќи го и потпретседателот, и три од опозициските партии (два од ВМРО-ДПМНЕ и еден од БЕСА), вклучувајќи го и претседателот.

²⁰ На пример, печатењето на материјалите за обука за комисиите на пониско ниво, изборот на заменици за членовите на ОИК и ИО кои се откажале или кои не биле во можност да ги извршуваат задачите, како и надоместокот на трошоците за медиумската кампања. Понатаму, одлуката за висината на надоместокот за некои привремено вработени лица како и за членовите на ОИК и ИО беше усвоена дури по изборите.

²¹ Тука спаѓаат упатства за пополнување на записниците за резултатите и сумирањето и за агрегација на прелиминарните резултати со користење на мобилната апликација *Viber*. Броењето и сумирањето на деновите на гласањето покажаа различни толкувања на регулативата на ДИК.

Одлуките на ДИК беа генерално усвојувани едногласно и на непристрасен начин. Предлог одлуките беа, сепак, главно дискутирани од страна на ДИК на затворени состаноци, со што јавните седници се сведуваа на формално гласање, со недоволна транспарентност. Освен тоа, некои записници од седниците и донесените одлуки се објавуваа со доцнење. Иако седниците главно се водеа на македонски јазик, неколку значајни одлуки беа објавени и на албански јазик. На некои седници беше обезбедено толкување на знаковен јазик, што ја подобри достапноста на информациите за јавноста.

Неколку недели пред првиот круг, клучните информатичко-комуникациски системи (ИКТ) на ДИК не функционираа правилно, што влијаеше на навременото обезбедување информации, вклучувајќи и на објавувањето на записниците од седниците, упатствата и одлуките, верификацијата на податоците на гласачите на интернет во регистарот на гласачи и регистарот на приговори на интернет.²² Според ДИК, овие технички недостатоци не влијаеле на подготовките за вториот круг.²³ Сепак, инцидентот покренува прашања за ИКТ безбедноста на ДИК.

Државната изборна комисија треба да изготви опсежни насоки за сајбер безбедноста за целиот персонал и за системите кои обработуваат или содржат податоци поврзани со изборите. ДИК треба да спроведува обуки за сите членови на државната и општинските изборни комисији и за нивниот персонал за намалување на ризиците и справување со можни инциденти од областа на сајбер безбедноста.

ОИК, кои беа назначени во 2016 година, ги сочинуваат пет члена и нивните заменици, одбрани по случаен избор од страна на ДИК од редот на вработените во државната и општинската администрација, со мандат од пет години. Иако законот налага работата на изборната администрација да биде јавна, нивото на транспарентност на активностите на ОИК се разликуваше од општина до општина. На набљудувачите на МНИ на ОДИХР им беше дозволено да присуствуваат на седниците на ОИК, меѓутоа повеќето ОИК не ги најавуваа седниците однапред, ниту пак ги објавуваа записниците од седниците или одлуките.

Со цел да се зголеми транспарентноста и јавната свест, општинските изборни комисији треба навремено и доследно да ги објавуваат одлуките и записниците од седниците. Соодветни средства, како пристап до веб-сајтовите на општините или платформите на социјалните медиуми, треба да се обезбедат за оваа цел.

ИО се составени од по три члена одбрани по случаен избор од страна на ОИК од редот на државните службеници, со мандат од четири години, како и двајца привремени членови номинирани од парламентарните партии за секои избори. Сегашните непартиски членови на ИО беа именувани во 2017 година. Повеќето ОИК го финализираа формирањето на ИО навреме, иако непристапноста и неточноста на базата на податоци на потенцијалните членови на ИО, која е во надлежност на Министерството за информатичко општество и администрација, го забави процесот во некои случаи.²⁴ Во целина, пониските изборни органи работеа на професионален и ефикасен начин.

²² Според ДИК, некои затајувања на ИКТ биле резултат на малициозен софтвер случајно преземен од страна на вработено лице.

²³ Според ДИК, ревизија на неисправноста на ИКТ ќе биде спроведена по изборите.

²⁴ Околу две недели пред првиот круг, 90 ИО под администрација на осум ОИК не беа комплетирани. Според ОИК, во општина Сарај, на првиот ден на изборите, 15 ИО сè уште не биле комплетирани со тоа што на повеќето им недостасувало по еден член. Овие ИО наводно биле комплетирани пред денот на изборите од вториот круг. Крајниот рок за формирање на ИО беше 1 март, а за ОИК 21 февруари.

Според Изборниот законик, секој пол треба да биде застапен со најмалку 30 отсто од членовите на органите на изборната администрација, а сите етнички групи кои претставуваат најмалку 20 отсто од населението во дадена општина треба да се застапени на соодветна и правична основа. Овие услови беа главно почитувани, меѓутоа, ДИК не води податоци на национално ниво за половата и етничката структура на изборната администрација на сите нивоа.²⁵ Во случај на дефицит на соодветни лица за назначување во јавната администрација, особено жени од малцинските заедници, ДИК и ОИК требаше да одберат членови од други општини. Претставниците на помалите етнички заедници во земјата, вклучувајќи ги и Ромите, се произнесоа кај МНИ на ОДИХР дека биле недоволно застапени во изборните органи, како и во другите државни органи.²⁶ Жените беа добро застапени во изборната администрација (со околу две третини од членовите), но претставуваа само една третина од претседателите на ОИК. Во ИО кои беа набљудувани од МНИ на ОДИХР на денот на изборите, околу две третини од членовите и претседателите беа жени.

Согласно меѓународните стандарди, податоците разделени според полот и етничката застапеност кои се добиваат во текот на изборниот процес треба да бидат целосно објавени.

Пред првиот круг, ОИК спроведоа обуки за сите членови на ИО со помош на видео во кое беа претставени процедурите на денот на изборите. Претседателите и замениците на ИО беа дополнително обучени, во помали групи, од страна на сертифицирани обучувачи на ДИК. За овие интерактивни обуки, ДИК изготви материјали за обука на пет јазици и вклучи обучувачи кои говорат на малцинските јазици. Според ОИК, овие дополнителни обуки придонесоа за намалување на грешките во текот на изборните денови, а некои ја информираа МНИ на ОДИХР дека обуката би била корисна и за сите членови на ИО. Во исто време, материјалите за обука не беа доставени до сите членови на ИО до денот кој му претходеше на денот на изборите во првиот круг и не сите новоизбрани членови на ИО беа обучени. По приговорите против резултатите од неколку гласачки места по првиот и вториот круг (види *Приговори и жалби и Настани по денот на изборите*), ДИК се одлучи за разрешувања од 13 и 6 ИО, соодветно, поради процедурални недостатоци.²⁷

Кампањата за едукација на гласачи која ја спроведе ДИК во текот на изборниот период беше умерена, главно преку радиодифузните и социјалните медиуми, и започна релативно доцна во

²⁵ Од 80 ОИК, пет не се придржуваа до барањето за полова застапеност, а една до етничката рамнотежа. Став 48г од Општата препорака бр.23 на Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените (CEDAW) налага државите потписнички да обезбедат „статистички податоци, разделени по пол, коишто го покажуваат процентот на жени во однос на мажите кои ги уживаат тие права,“ додека Став 17 од Општата препорака бр. 32 на Комитетот за елиминација на расна дискриминација (КЕРД) препорачува дека „оцената за потребата од специјални мерки треба да се врши врз основа на точни податоци, разделени по раса, боја на кожа, потекло и етничко или национално потекло“. Види исто така став 29 од [заклучните забелешки на CEDAW од 2018 г.](#) и став 6 од [заклучните забелешки на KERD од 2015 г.](#)

²⁶ Во став 24 од [заклучните забелешки на KERD од 2015 г.](#) се забележува дека „од 2001 година, застапеноста на помалите етнички заедници во јавната администрација е зголемена. И покрај видниот напредок, Комитетот смета дека се потребни дополнителни напори во однос на пристапот до лидерски и раководни функции од страна на членовите на заедниците кои не се мнозински, особено оние кои припаѓаат на помалите етнички заедници“. Види и став 29.б од [заклучните забелешки на CEDAW од 2018 г.](#), каде што се забележува „недостиг на програми и стратегии за обезбедување учество на ромските жени, руралните жени и жените со попреченост во сите сфери на животот и на функции и во процеси на донесување одлуки во јавни и приватни организации“.

²⁷ Вкупно 79 членови на ИО беа разрешени по првиот круг. Онаму каде што можеше да се утврди индивидуална одговорност, беа разрешувани само одговорните членови на ИО, во спротивно беше заменуван целиот ИО.

предизборниот период.²⁸ ДИК ја извести МНИ на ОДИХР дека опсегот на едукацијата на гласачите бил ограничен поради буџетските ограничувања. Позитивно е што видеата за едукација на гласачите беа достапни на македонски и албански јазик, со знаковно толкување и со титлови за другите етнички заедници. Едукативните материјали содржеа информации за правата на гласачите, процедурите за гласање и изборните прекршоци. Меѓутоа, едукацијата на гласачите не вклучуваше навремени и детални информации за забраната на групно и семејно гласање и процедурите за поднесување приговори од страна на гласачите на денот на изборите. Некои соговорници на МНИ на ОДИХР укажаа дека имало недоволно информации во текот на јавниот увид на избирачките списоци за исклучувањето на гласачи поради истечени документи за идентификација (види *Регистрација на гласачи*).

Со цел да се зајакне ефективноста на остварување на избирачките права, ДИК треба да изготви и да спроведе навремена, опсежна и наменска програма за едукација на гласачите, како и информации за регистрација на гласачите, семејно гласање и процедурите за поднесување приговори.

Предвременото гласање се одржа за лицата кои гласаат дома, внатрешно раселените лица и гласачите во казнените установи на 20 април и 4 мај.²⁹ Позитивно е што како пилот проект, предвременото гласање беше спроведено и во еден старечки дом и една специјална болница во Скопје. Вкупно 6 621 гласачи гласаа во текот на предвременото гласање во земјата во првиот круг.

VI. РЕГИСТРАЦИЈА НА ГЛАСАЧИ

Сите граѓани на возраст од најмалку 18 години на денот на изборите имаат право на глас. Спротивно на меѓународните стандарди и една претходна препорака на ОДИХР, лицата со попреченост на кои им е одземена деловната способност немаат право на глас.³⁰

Како што беше претходно препорачано, законодавството треба да биде хармонизирано со целите на Конвенцијата за правата на лица со попреченост, со отстранување на сите ограничувања на избирачкото право врз основа на интелектуална или психо-социјална попреченост.

²⁸ Медиумската кампања беше надополнета со турнеја на информативен минибус ширум земјата. ДИК исто така отвори бесплатна телефонска линија за прашања од гласачите. Посебна видео телефонска линија беше достапна за гласачите со оштетен слух. Според ДИК, телефонската линија била искористена од 89 гласачи.

²⁹ Можноста за предвременно гласање беше достапна и на 17 април и 1 мај во ДИК, за членовите на ИО кои го спроведуваа гласањето во странство.

³⁰ Види Членови 12 и 29 од Конвенцијата за правата на лица со попреченост (CRPD) од 2006 г. Види исто така став 9.4 од Коминикето на Комитетот на CRPD од 2013 година бр. 4/2011, каде што се наведува дека „Член 29 не предвидува никакви разумни ограничувања, ниту дозволува некаков исклучок за која и да е група на лица со попреченост. Оттука, исклучувањето од правото на гласање врз основа на перципирана или стварна психо-социјална или интелектуална попреченост, вклучувајќи и ограничување по индивидуализирана проценка, претставуваат дискриминација врз основа на попреченост, во смисла на член 2 од Конвенцијата“.

Системот на регистрација на гласачи во земјата е пасивен и континуиран и се заснова на податоци кои се извлекуваат од граѓанскиот и други национални регистри.³¹ Граѓаните кои се со привремен престој во странство беа вклучени во одделни избирачки списоци во земјата. Тие исто така можеа активно да се регистрираат за гласање во странство во гласачките места во дипломатските и конзуларни претставништва.³² Иако ДИК е одговорна за водење и ажурирање на регистарот на гласачи, таа нема капацитет да спроведува организациска, техничка и методолошка обработка на податоци, што се врши од страна на Државниот завод за статистика.

Сите граѓани имаат право да ги проверат своите податоци во избирачкиот список, лично или на интернет, и да побараат промени во текот на годината. Јавниот увид во избирачкиот список за овие избори се одвиваше од 23 февруари до 14 март, кога гласачите можеа да ги проверат своите податоци и да побараат промени или корекции, лично во подрачните канцеларии на ДИК.³³ Според ДИК, 53 972 гласачи ја искористиле оваа можност, вклучувајќи и гласачи кои дошле да ги потпишат листите за номинација на кандидати.³⁴ ДИК достави копии од прелиминарниот избирачки список до пет парламентарни партии по завршувањето на јавниот увид. Некои соговорници на МНИ на ОДИХР изразија загриженост заради можна злоупотреба на личните податоци на гласачите од страна на политички партии со цел пронаоѓање и вршење притисок врз гласачите..

Избирачкиот список беше затворен на 29 март, околу три недели пред денот на изборите. Некои соговорници на МНИ на ОДИХР изразија мислење дека затворањето на избирачкиот список долго време пред денот на избори, заедно со релативно краткото време за увид, не им дало на гласачите доволно можност да ја известат ДИК за последните промени во нивните податоци. Конечниот список содржеше 1 808 131 гласачи, од кои 77 579 беа вклучени во посебни списоци на гласачи со привремен престој во странство.³⁵ Законот не овозможува ажурирање на избирачкиот список помеѓу двата круга кое би ги одразило промените во матичната евиденцијата на граѓаните.³⁶

За да се зголеми точноста на избирачките списоци и да се олесни учеството на гласачите, треба да се размисли за продолжување на периодот за јавен увид во избирачките списоци и рокот за внесување измени да се помести поблиску до денот на изборите. Треба да се размисли и за ажурирање на регистарот на гласачи помеѓу двата круга.

Граѓаните се запишуваат во избирачкиот список доколку се евидентирани како жители и доколку поседуваат валидна лична карта или пасош. Гласачите чиешто документи за идентификација истекле пред денот на изборите беа автоматски отстранувани од избирачките списоци, освен

³¹ Четири пати годишно, Министерството за внатрешни работи доставува до ДИК информации за граѓаните кои навршиле возраст на која стекнуваат право на глас и за издавањето на лични документи врз основа на државјанство и жителство. Основните судови ја информираат ДИК за граѓаните на кои им е одземена деловната способност и за оние што се во притвор. Секој месец, Министерството за правда обезбедува информации за починатите лица. Министерството исто така составува посебен избирачки список на внатрешно раселени лица. Не подоцна од 30 дена пред денот на изборите, органот надлежен за извршување санкции доставува податоци до ДИК за лицата кои се во притвор или кои отслужуваат затворска казна.

³² Потребни се најмалку 10 регистрирани гласачи за отворање на гласачко место. Триесет и четири гласачки места беа отворени во дипломатските и конзуларни претставништва во странство, каде што 832 гласачи гласаа во првиот круг и 827 во вториот.

³³ Соговорниците ја известиле МНИ на ОДИХР дека печатениот избирачки список не бил истакнат во неколку канцеларии, вклучително и во Куманово, Гевгелија, Прилеп, Струмица и Штип.

³⁴ Како резултат, 517 гласачи беа додадени во избирачките списоци, 412 беа исклучени, и податоците на 129 гласачи беа коригирани.

³⁵ Посебните списоци исто така вклучуваа 640 гласачи во затвори, 71 гласач во старечки домови, 7 внатрешно раселени лица и 357 членови на избирачки одбори во странство.

³⁶ Според Министерството за внатрешни работи, 1 145 граѓани наполниле 18 години помеѓу 22 април и 5 мај.

доколку ги обновиле документите и ја известиле подрачната канцеларија на ДИК за промената пред истекот на периодот за јавен увид на 14 март. Значителен број на гласачи со право на глас кои ги обновиле истечените документи, но за тоа не ги известиле органите на власта беа лишени од правото на глас, што е спротивно на меѓународните стандарди.³⁷ На денот на изборите, МНИ на ОДИХР забележа како на гласачи со валидни документи за идентификација не им беше дозволено гласање бидејќи не биле внесени во избирачките списоци.³⁸

Гласачите со право на глас не треба да се исклучуваат од избирачкиот список поради истечени документи. Треба да се преземат законодавни и административни мерки за да им се овозможи на сите кои имаат право на глас ефективно да го остваруваат тоа право.

Многу соговорници на МНИ на ОДИХР посочија подобрувања во точноста на избирачкиот список, осврнувајќи се на разните напори на ДИК, како што беше опсежната ревизија спроведена во 2016 г.³⁹ Иако резултатите од ревизијата подоцна беа прогласени за неважечки, засегнатите страни изразија генерална доверба во избирачкиот список и покрај континуираното вклучување на починати гласачи и недоследностите во адресните податоци. Во исто време, структурни недостатоци го попречуваат одржувањето на избирачкиот список. Несовпаѓањата помеѓу индивидуалните податоци во разните државни регистри и нивните различни формати ја отежнуваат ефективната размена на податоци помеѓу државните институции и покрај некои првични напори да се хармонизираат податоците.⁴⁰ Понатаму, лошиот квалитет на адресните податоци води кон тешкотии и грешки при распределбата на гласачите на гласачките места.⁴¹

Со координирани напори и според јасно определени надлежности, органите на власта треба да продолжат да ги ажурираат и хармонизираат сите релевантни регистри и бази на податоци за да се обезбеди точна основа за регистарот на гласачи.

³⁷ Став 7.3 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г.](#) ги обврзува земјите членки да „гарантираат универзално и еднакво право на глас за полнолетните граѓани“. Став 11 од Општиот коментар 25 на Комитетот за човекови права на ОН (CCPR) од 1996 г. им налага на државите да преземат „ефективни мерки со цел да обезбедат сите лица со право на глас да можат да го остваруваат тоа право. Каде што е потребна регистрација на гласачите, таа треба да биде олеснета и да не се наметнуваат пречки за регистрацијата“.

³⁸ Од 1 март, гласачите можеа да ги обноват или заменат документите за идентификација во брза постапка. Според Министерството за внатрешни работи, од 47 903 граѓани чиешто документи истекле помеѓу 8 февруари и 21 април, 38 166 добиле обновени документи до 14 март, и дополнителни 6 226 гласачи ги обновиле своите документи помеѓу 15 март и 21 април. Меѓутоа, само 517 гласачи беа повторно внесени во избирачкиот список во текот на периодот на јавен увид.

³⁹ Пред предвремените парламентарни избори во 2016 г., ДИК изврши вкрстена проверка на главната база на податоци од Министерството за внатрешни работи со податоците од другите државни институции и спроведе опсежни теренски проверки. ДИК идентификуваше 330 549 несовпаѓања на податоци, вклучувајќи околу 171 500 граѓани за кои се сметаше дека се со привремен престој во странство. Околу 28 000 гласачи беа отстранети од регистарот на гласачи. Оваа ревизијана регистарот на гласачи се однесуваше само за изборите во 2016 година.

⁴⁰ Министерството за информатичко општество и администрација изработи планови за воспоставување на постојан национален регистар кој би вклучувал стандардизација на кодовите, именувањата и нумерирањето на улиците во разни институционални регистри. Иако беше спроведен пилот-проект за ажурирање на имотните регистри во четири општини, МНИ на ОДИХР не беше информирана за временската рамка за финализирање на новиот национален регистар.

⁴¹ Според соговорниците на МНИ на ОДИХР, проблемите главно произлегуваат поради неточни, недоследни и застарени имиња на улици, како и непостоечки адреси и броеви на куќи. Повеќе граѓани може да се регистрираат на една адреса бидејќи барањето да се пријави промена на адресата не секогаш се спроведува. Граѓаните со привремен престој во странство се вклучени во регистарот на гласачи врз основа на нивното последно живеалиште во земјата.

VII. РЕГИСТРАЦИЈА НА КАНДИДАТИ

Согласно Уставот, граѓанин на возраст од најмалку 40 години, кој бил жител на земјата најмалку 10 од последните 15 години има право да се кандидира за функцијата претседател. Последното барање е спротивно на заложбите на ОБСЕ и меѓународните обврски.⁴²

Органите на власта треба повторно да го разгледаат условот за жителство за претседателските кандидати.

Кандидатурата на претседателскиот кандидат мора да биде поддржана со потписи на 30 пратеници или најмалку 10 000 гласачи. Како што пропишува законот, гласачите се потпишуваа за поддршка на номинираните лица во просториите на подрачните канцеларии на ДИК, што овозможува директна верификација на автентичноста на потписите. Со цел да го олесни процесот, ДИК отвори 45 привремени канцеларии покрај своите 34 постојани подрачни канцеларии. Повеќето соговорници на МНИ на ОДИХР изразија доверба во начинот на собирање потписи во подрачните канцеларии на ДИК, иако два приговори беа поднесени до ДИК.⁴³

Изборниот законик налага период од две недели за собирање потписи, кој траеше од 23 февруари до 9 март. Како што беше претходно препорачано од ОДИХР, гласачите можеа да се потпишат за поддршка на повеќе од еден кандидат. Со оглед на значителниот број на потписи коишто треба да се соберат, оваа временска рамка е релативно кратка и има потенцијал да ја спречи инклузивноста на процесот на номинација на кандидати.

Од деветте потенцијални кандидати кои ја најавија својата намера да собираат потписи за поддршка од гласачите, тројца успеаја да го соберат потребниот број. ДИК ги прими и ги разгледа документите за номинација во законскиот рок, и тројцата кандидати беа регистрирани на 21 март, вклучувајќи една жена и еден етнички албански кандидат. Според ДИК, г. Пендаровски беше поддржан со 31 729 потписи на гласачи, г. Река со 11 128 и г-ѓа Силјановска Давкова со 15 926. Иако регистрирани како непартиски, секој од тројцата кандидати беше поддржан од политички партии пред собирањето на потписите и регистрацијата и користеше партиски симболи за идентификација на гласачкото ливче.⁴⁴ Повеќето соговорници не изразија загриженост за целокупната инклузивност на процесот.

VIII. ИЗБОРНА КАМПАЊА

Кампањата се одвиваше во тивка и мирна атмосфера. Основните слободи на здружување и изјаснување беа почитувани и учесниците во изборите беа во можност слободно и непречено да водат кампања. Официјалниот период за кампањата започна на 1 април, 20 дена пред денот на изборите. Периодот на изборен молк во кампањата започнуваше 24 часа пред секој изборен ден и траеше до затворање на гласачките места. Изборниот законик предвидува санкција за водење

⁴² Став 15 од Општиот коментар бр. 25 на Комитетот за човекови права на ОН наведува дека „лицата кои инаку имаат право да се кандидираат на избори не треба да се исклучуваат поради неразумни или дискриминаторски барања, како што се образование, жителство или потекло, или поради политичка припадност“. Види и Став 7.3 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година и деловите I.1.1.c.iii-v од Кодексот на добри практики за изборни прашања на Венецијанската комисија од 2002 година (Кодекс на добри практики).

⁴³ Двајца неуспешни кандидатинаведоа пречки при собирањето потписи, вклучително и нередовно работно време на подрачните канцеларии на ДИК. Обата приговори беа одбиени како неприфатливи.

⁴⁴ Г. Пендаровски го користеше симболот на СДСМ, г. Река ги користеше симболите на Алијансата на Албанците и БЕСА заедно со својот симбол, додека г-ѓа Силјановска Давкова го користеше симболот на ВМРО-ДПМНЕ.

кампања вон периодот за кампања за правни лица. Правилата доведоа до необична ситуација во која потенцијалните кандидати водеа кампања до нивната формална регистрација и потоа прекинуваа со кампањата до почетокот на периодот за кампања. Во меѓувреме, политичките партии ги продолжија своите активности, вклучувајќи и поддршка на претседателските кандидати кои ги поддржале.⁴⁵

Треба да се размисли за усогласување на официјалниот период за кампања со временската рамка за регистрација на кандидатите, за да се обезбеди доследна примена на кампањските правила за сите учесници. Редовните политички активности пред официјалниот период за кампања не треба да се забрануваат.

Пред првиот круг, кандидатите водеа опсежна кампања низ земјата со употреба на најразлични традиционални средства, како и платформи на социјалните медиуми. Тие одржуваа состаноци со гласачи како и поголеми митинзи заедно со лидерите на партиите, кои видно се истакнуваа во кампањата. Иако одредбите на Изборниот законик во врска со распределбата на комерцијалните билборди беа нејасни (види *Законска рамка*), во пракса комерцијалните билборди беа доста користени и нивното поставување не се покажа спорно. Локалните активисти водеа кампања од врата до врата и делеа летоци. Кампањата пред вториот круг беше повоздржана, бидејќи краткиот период за кампања се совпадна со празниците православен Велигден и Денот на трудот, при што останатите двајца кандидати избегнуваа големи кампањски митинзи и се фокусираа на помали настани и опсежно платено политичко рекламирање. Преспанскиот договор и евроатланската интеграција беа доста застапени во обата круга на кампањата, како и емиграцијата, корупцијата и владеењето на правото.

Иако сите кандидати беа начелно независни, г. Пендаровски, и особено г-ѓа Силјановска Давкова, во голема мера зависеа од организациската поддршка на партиите. Иако кандидатите генерално избегнуваа остра реторика, имаше случаи на провокативна реторика од претставниците на партиите, како и во традиционалните и социјалните медиуми.⁴⁶ Во последните денови од кампањата во првиот круг, се појавија контроверзии во јавноста во врска со тврдењата на опозицијата дека мобилната апликација на СДСМ за теренски активисти злоупотребувала лични податоци, што СДСМ го негираше. Дирекцијата за заштита на лични податоци спроведе истрага за апликацијата и ја информираше МНИ на ОДИХР дека иако имало некои мали нерегуларности, немало докази за повреда на лични податоци. Во кампањата во вториот круг, двете страни користеа повеќе негативни пораки, со меѓусебни обвинувања за злоупотреба на моќта додека биле на власт.

Изборниот законик содржи детални одредби за почитување на одделеноста на државата од партијата, забрана на злоупотреба на државните ресурси и гаранција за правична употреба на јавен простор.⁴⁷ Во најголем дел, државните претставници оставаа впечаток дека одржуваат јасна одвоеност меѓу нивните официјални должности и политичките активности без да ги користат државните ресурси или да се вклучуваат во кампањски активности во текот на

⁴⁵ ДИК отфрли три приговори кои наведуваа предвремено водење кампања од страна на г-ѓа Силјановска Давкова и г. Пендаровски.

⁴⁶ Вклучително и против г. Река на кампањски настани на претежно етнички албанските партии во владејачката коалиција, како и против г. Пендаровски во традиционалните и интернет медиумите.

⁴⁷ Користењето државни канцеларии, опрема или персонал во кампањски цели е забрането. Кандидатите се должни да ги известат органите на власта најмалку 48 часа пред одржувањето на јавен настан во рамки на кампањата. Одредени објекти не смеат да се користат за кампањски настани, вклучувајќи и верски објекти, болници, училишта, старечки домови и други јавни институции, освен кога не е достапна друга соодветна локација.

работното време.⁴⁸ И покрај тоа, МНИ на ОДИХР во неколку наврати беше информирана дека вработените во јавниот сектор биле под притисок да присуствуваат или да не присуствуваат на кампањски настани, особено во југозападниот дел од земјата. Не беа потврдени конкретни наводи. Согласно пропишаното во Изборниот законик, кандидатите потпишаа кодекс на однесување и се обврзаа да не се врши притисок врз вработените во јавниот сектор. Министерството за информатичко општество и администрација воведо онлајн алатка преку која вработените во јавниот сектор можеа да пријават случаи на притисок, но такви случаи не беа пријавени.⁴⁹ Канцеларијата на Омбудсманот прими некои дојави за притисок врз луѓе да не гласаат. Според неколку соговорници на МНИ на ОДИХР, перцепираната политизација на вработувањата во јавниот сектор создава општ впечаток дека вработените треба да ги поддржуваат владејачките партии, дури и во отсуство на изречни упатства.

Органите на власта треба да преземат континуирани интензивни напори за борба против секоја форма на притисок врз вработените во јавниот сектор, вклучително и јасни изјави во јавноста и писмени упатства од високи државни функционери дека таквиот притисок нема да се толерира и дека ниту еден граѓанин не треба да стравува од какви било негативни последици поради поддржување или неподдржување на некој кандидат или партија. Вработените во јавниот сектор треба активно да се охрабруваат да ги пријавуваат сите случаи на притисок и таквите случаи треба темелно да се истражуваат и гонат, со заштита на оние кои ги пријавуваат.

Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) е задолжена да реагира на потенцијални злоупотреби на државните ресурси, вклучително и во текот на изборната кампања. Меѓутоа, на ДКСК ѝ недостигаа доволно финансиски и човечки ресурси за ефективно да го следи почитувањето на изборната регулатива. ДКСК објави база на податоци со возила кои им припаѓаат на државните институции и се потпираше на организациите на граѓанското општество да пријават дали тие возила биле користени за кампањата; само една таква пријава била доставена. Изборниот законик забранува започнување на инфраструктурни проекти финансирани од јавни средства во текот на изборниот период, како и, освен во неодложни случаи, нови вработувања во јавниот сектор. Неколку приговори кои наведуваа повреда на овие правила беа поднесени до ДКСК (види *Приговори и жалби*).⁵⁰

На Државната комисија за спречување на корупцијата треба да ѝ се обезбедат соодветни човечки и финансиски ресурси за да може ефективно да ги врши работите од своја надлежност во текот на изборниот период.

Во земјата има неколку етнички заедници.⁵¹ Карактеристично за изборната кампања беше тоа што кандидатурата на г. Пендаровски доби поддршка не само од СДСМ, туку и од партии кои главно ги претставуваат етничките Албанци и другите етнички групи. Во дискурсот на својата кампања, г. Пендаровски ја нагласи заложбата за мултиетничко општество и важноста на

⁴⁸ Помеѓу двата изборни круга, МНИ на ОДИХР беше известена за еден државен службеник кој учествувал на кампањски настан во текот на работното време во Скопје. Понатаму, еден приговор за општинска канцеларија во Шуто Оризари која се користела за прес-конференција за поддршка на г. Пендаровски беше усвоен од Државната комисија за спречување на корупција.

⁴⁹ Министерството ја информираше МНИ на ОДИХР дека девет извештаи биле поднесени со користење на алатката, но ниту еден од нив не се однесувал на притисок во врска со изборите врз државни службеници.

⁵⁰ Од 16 приговори поднесени до ДКСК по однос на ова прашање, само два беа делумно усвоени, со тоа што ДКСК заклучи дека информациите за иницијативите не треба да се објавуваат во медиумите во текот на предизборниот период. ДКСК поведе два случаи по службена должност.

⁵¹ Според последниот попис од 2002 година, 64.2 отсто од населението се изјасниле како етнички Македонци, 25.2 отсто како етнички Албанци, 3.8 отсто како етнички Турци, 2.7 отсто како етнички Роми, 1.8 отсто како етнички Срби, 0.8 отсто како етнички Бошњаци, 0.5 отсто како етнички Власи и 1 отсто како други. Во отсуство на понови податоци од попис, моменталниот етнички состав на земјата е неизвесен.

меѓуетничката кохезија, а истакнати етнички албански политичари зборуваа на неколку кампањски настани. Г.Река кампањата ја водеше на македонски и на албански јазик, иако неговата кампања се фокусираше на етнички албанските гласачи. Партиите што го поддржуваа г. Река ги повикуваа етничките Албанци да гласаат за него за да ја демонстрираат нивната бројност во населението. Во вториот круг, кампањата на г-ѓа Силјановска Давкова исто така прикажуваше реклами на албански јазик.

Помалите етнички заедници се претставени од неколку партии кои главно коалицираат со СДСМ или со ВМРО-ДПМНЕ. Претставниците на овие партии активно учествуваа во кампањата, особено на места каде што се концентрирани нивните заедници. Соговорниците од Ромската заедница ја информираа МНИ на ОДИХР дека иако уште многу треба да се работи за да се одговори на проблемите на Ромите, злоупотребите како вршење притисок и купување гласови беа помалку застапени. Позитивно е тоа што беше организиран кампањски настан од страна на НВО АВАЈА пред вториот круг, на којшто беа презентирани обата претседателски кандидати и беше промовирано учеството на ромските гласачи.

Жените не се доволно застапени во јавниот живот.⁵² Само 4 од 26 министри во владата се жени, а само 6 од 81 градоначалници. Иако еден од кандидатите беше жена, жените ретко фигурираа како говорници во кампањата и присуството на жените на кампањските настани кои ги следеше МНИ на ОДИХР беше несразмерно ниско. Во својата кампања, г-ѓа Силјановска Давкова често се осврнуваше на прашања поврзани со родовата еднаквост, ветувајќи дека доколку биде избрана ќе се залага за промовирање на учеството на жените во нејзиниот кабинет и во јавниот живот. Г. Пендаровски исто така се залагаше за унапредување на учеството на жените во политиката.

Во кампањата беа правени напори за решавање на проблемите на лицата со попреченост, со тоа што кандидатите повремено повикуваа на засилени мерки за подобрување на нивната положба во општеството. Позитивно е што на некои поголеми кампањски настани беше обезбедено знаковно толкување. Соговорниците на МНИ на ОДИХР наведоа одреден напредок во последниве години во подобрување на условите за лицата со попреченост, на пример, преку овозможување пристап до јавни објекти, вклучително и до Собранието. Меѓутоа, лицата со попреченост главно немаат еднаков пристап до физичката и комуникациската инфраструктура и моментално во редовите на пратениците нема лица со декларирана попреченост.⁵³

IX. ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА

Финансирањето кампањи е регулирано со Изборниот законик од 2006 година, Законот за финансирање на политички партии од 2004 година и Законот за спречување на корупција и судир на интереси од 2018 година.⁵⁴ Некои претходни препораки на ОДИХР и Советот на Европа сè

⁵² Во став 29 од [заклучните забелешки на Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените од 2018 г.](#) се изразува загриженост дека жените и понатаму се „недоволно застапени во Собранието, Кабинетот и општинските совети, меѓу градоначалниците, на функции со одлучувачка моќ во дипломатската служба и во судството;“ и за „недостигот на програми и стратегии за обезбедување учество на ромските жени, руралните жени и жените со попреченост во сите сфери на животот и на функции и во процеси за донесување одлуки во јавни и приватни организации“.

⁵³ Види став 18 од [заклучните забелешки на Конвенцијата за правата на лица со попреченост од 2018 г.](#) кој препорачува „задолжителна примена на стандарди за пристапност во сите сфери, особено во однос на објекти, транспорт, други простории и сервиси отворени за јавноста и информатички и комуникациски технологии и системи“.

⁵⁴ Законот ја овластува ДКСК да поведува постапки во случај на сомневање за повреда на правилата за финансирање на кампањата по службена должност или по приговор од страна на организатор на кампања или набљудувач.

уште не се спроведени, вклучувајќи ги и препораките што се однесуваат на подробната анализа на периодичните извештаи, рокот за поднесување конечни извештаи и делокругот на нивната ревизија.⁵⁵ Законската рамка предвидува општо пријавување на трошоците за финансирање на кампањата и поднесување извештаи, но правилата се нејасни во врска со зачестеноста на поднесувањето извештаи и санкциите за неподнесување периодични извештаи и не се однесуваат на водењето кампања од трети лица и пријавување на заеми.

Партиите имаат право на финансирање со јавни средства доколку добиле најмалку еден процент од гласовите на претходните парламентарни или локални избори.⁵⁶ Претседателските кандидати не добиваат директно јавно финансирање за кампањата, но по амандманите на Изборниот законик од 2018 година, политичкото рекламирање во медиумите се надоместува од државниот буџет. Изборниот законик утврдува лимит на потрошувачка во кампањата од 110 денари по регистриран гласач (што изнесува околу 198 милиони денари или околу 3.2 милиони евра), што, според надлежните институции, се однесувало за двата круга заедно. Кандидатите и политичките партии ја известиле МНИ на ОДИХР за неформалниот договор меѓу политичките партии дополнително да ги ограничат расходите за рекламирање во медиумите, со цел да се намалат севкупните трошоци од државниот буџет за надоместоци.

Кандидатите беа обврзани да регистрираат единствени даночни броеви и да отворат посебни трансакциски сметки, преку кои требаше да се вршат сите финансиски трансакции поврзани со кампањата. Кампањите се финансираат од партиска членарина и приватни донации. Јавни, странски и анонимни донации, меѓу другите извори, се забранети. Донациите беа ограничени на 3 000 евра за поединци и 30 000 евра за правни лица, вклучувајќи ги и непаричните донации.⁵⁷ Иако политичките партии водеа активна кампања за кандидатите што ги поддржуваат, не постои изречна регулатива за водење кампања од трети лица и нема барања за отчет за расходите направени од страна на политичките партии што ги поддржуваат кандидатите.⁵⁸ По амандманите од 2018 година на Законот за финансирање на политички партии и Изборниот законик, политичките партии може да добиваат банкарски заеми, коишто може да се префрлат на кампањските сметки на кандидатите. Две политички партии ја информираа МНИ на ОДИХР дека подигнале заеми за претседателската кампања, додека заеми од страна на кандидатите не биле пријавени.⁵⁹ Ваквата нецелосна регулатива негативно се одразува на транспарентноста на финансирањето на кампањата.⁶⁰

⁵⁵ Види го [Вториот извештај на ГРЕКО за усогласеност од третата рунда на евалуација во 2014 г. и Заедничкото мислење на ОДИХР и Венецијанската комисија за Изборниот законик од 2016 г.](#), како и [Препораката Rec\(2003\)4](#) на Комитетот на министри на Советот на Европа.

⁵⁶ Во согласност со амандманите од 2018 година на Законот за финансирање на политички партии, износот за јавно финансирање за политичките партии се зголеми од 0.06 на 0.15 отсто од вкупниот приход на државниот буџет.

⁵⁷ Пријавениот износ на приходи остварени по кандидат беше околу 20 милиони денари за г. Пендаровски, околу 16 милиони за г-ѓа Силјановска Давкова и околу 1 милион денари за г. Река. Г-ѓа Силјановска Давкова ја финансираше кампањата главно од донации на поединци, г. Река од донации на правни лица, вклучително и од политичките партии БЕСА и АА, а г. Пендаровски од партиската членарина на СДСМ.

⁵⁸ Сметките на партиите се ревидираат годишно, но нивните извештаи не ги прикажуваат одделно расходите во кампањата во претседателските избори.

⁵⁹ Став 171 од [Насоките за регулатива за политичките партии на ОДИХР и Венецијанската комисија од 2011 г.](#) (Насоки за регулатива за политичките партии) препорачува правилата за транспарентност доследно да се однесуваат на заемите и нивниот износ соодветно да се пријавува во финансиските извештаи на партиите и кандидатите

⁶⁰ Член 7.3 од [Конвенцијата на ОН против корупција од 2003 г.](#) предвидува државите „да размислат за преземање соодветни законодавни и административни мерки...за да се зајакне транспарентноста на финансирањето на кандидатурите за избрани јавни функции и, каде што е тоа можно, финансирањето на политичките партии“.

За да се зајакнат транспарентноста и надзорот на финансирањето на кампањата, законодавството треба да ги регулира активностите на трети лица и да налага отчет за расходите направени од политичките партии што ги поддржуваат кандидатите. Заемите кои ги добиле политичките партии и кандидатите за водење изборна кампања треба да бидат предмет на слични ограничувања и барања за поднесување извештаи како и донациите.

Кандидатите имаат обврска да поднесат два периодични и еден конечен извештај за финансирање на кампањата до ДИК, Државниот завод за ревизија (ДЗР) и ДКСК.⁶¹ Вториот периодичен извештај се поднесува еден ден пред денот на изборите, што не остава доволно време за негово објавување. Законот им налага на надлежните институции да ги објават периодичните извештаи на секој кандидат, меѓутоа, овие институции не ги анализираат подробно периодичните извештаи, што попречува рано откривање на неправилностите. Конечните извештаи треба да се поднесат до ДЗР во рок од четири месеци по изборите, што претставува несоодветно пролонгиран рок.⁶² Според законот, ДЗР има 60 дена да изврши ревизија, иако ова не го третира како рок за финализирање на ревизијата на конечните извештаи.

Кандидатите главно се придржуваат до одредбите за поднесување извештаи за финансирање на кампањата, меѓутоа, различното разбирање на одредбите за периодичноста и формата на извештаите резултираше во неизедначен начин на поднесување на извештаите.⁶³ Иако двајца кандидати поднесоа два периодични извештаи пред првиот круг на избори согласно законот, г-ѓа Силјановска Давкова поднесе само еден.⁶⁴ Понатаму, кандидатите користеа различни обрасци за извештаите.⁶⁵ Сите кандидати поединечно поднесоа периодични извештаи пред вториот круг.

Државниот завод за ревизија треба да биде обврзан да ги прегледува периодичните извештаи и навремено да ги објавува наодите. Рокот за доставување на конечните извештаи не треба да надминува еден месец по изборите. Правилата треба да ги разјаснат структурата на извештаите и соодветните одредби за да се обезбеди еднообразност на извештаите за финансирање на кампањата.

Според законот, ДЗР е примарното надзорно тело за политичко финансирање и финансирање на кампањите. Други институции исто така имаат надзорни и истражни овластувања во финансирањето на кампањите.⁶⁶ Во пракса, ДКСК немаше ресурси да го следи финансирањето

⁶¹ На 4 март 2019 г., овие три институции потпишаа меморандум за размена на информации за неправилностите во финансиските извештаи и соодветните мерки кои треба да се преземат.

⁶² Став 200 од [Насоките за регулатива за политичките партии](#) препорачува дека „Извештајот за финансирање на кампањата треба да биде доставен до надлежните органи најдоцна 30 дена по изборите [...] Со цел да се поддржи транспарентноста, добра пракса е финансиските извештаи навремено да се објават на интернет“. Според ДЗР, ревизијата на финансиските извештаи за кампањата во парламентарните избори во 2016 г. и локалните избори во 2017 г. не утврдила никакви неправилности.

⁶³ Министерството за финансии издаде нов образец во кој се бара спецификација на трошоците, вклучително и платеното политичко рекламирање, но само г. Пендаровски го користеше образецот во првиот круг на известување. Г. Пендаровски пријави околу 30 милиони денари, вклучително и средства за платено рекламирање, додека г-ѓа Силјановска Давкова и г. Река го исклучија платеното рекламирање и пријавија околу 2.2 милиони и 1.5 милиони, соодветно, според периодичните извештаи.

⁶⁴ Изборниот законик (Член 84-б) предвидува поднесување на вториот периодичен извештај за вториот дел од кампањата еден ден по завршување на кампањата.

⁶⁵ Г. Пендаровски го користеше новиот пропишан образец кој содржи подробен приказ на расходите во двата круга. Г-ѓа Силјановска Давкова и г. Река првично го користеа истиот застарен образец, но г. Река вториот извештај го поднесе во новиот пропишан образец.

⁶⁶ Според законот, ДЗР и ДКСК може да поведуваат случаи поврзани со прекршување на правилата за финансирање на кампањите. Тие случаи можат да се пријават до јавниот обвинител. Иако Изборниот законик (Член 74-а) налага ДЗР да разгледува приговори поврзани со прекршување на правилата за финансирање на кампањата, ДЗР ја информираше МНИ на ОДИХР дека нема надлежност да разгледува такви приговори.

на кампањата во текот на изборниот период. Делокругот на надзорот на ДЗР е ограничен на приходите и расходите пријавени од кандидатите и ДЗР нема доволно овластувања и ресурси да спроведе истрага за точноста на информациите. Во целина, регулаторните недостатоци и ограничените овластувања и ресурси на засегнатите институции ги намали транспарентноста на финансирањето на кампањата и ефективноста на надзорот.⁶⁷

Опсегот на ревизиите на Државниот завод за ревизија (ДЗР) треба да обезбеди опсежен преглед на почитувањето на правилата за финансирање на кампањата, а на ДЗР треба да му бидат доделени неопходните истражни овластувања. За да се зајакнат транспарентноста и ефективноста на надзорот на финансирањето на кампањите, ДЗР треба да има соодветни ресурси и техничка експертиза.

X. МЕДИУМИ

A. МЕДИУМСКА СРЕДИНА

Медиумското опкружување е разновидно и се состои од околу 250 медиумски куќи, вклучувајќи околу 130 радиодифузери. Осум од нив, вклучително и три јавни канали се ТВ канали со национален терестријален домет, а седум други радиодифузери ја покриваат целата територија преку кабел и сателит. Телевизијата останува примарен извор на политичко информирање.⁶⁸ Во исто време, зголемената интернет пенетрација доведе до значителен пораст на изворите на политички информации на интернет (со околу 100 информативни веб-сајтови) и социјалните мрежи, особено Фејсбук, овозможуваат важни платформи за јавен дискурс. Шест дневни весници функционираат во земјата.⁶⁹ Во 2018 г., владата воведо субвенции за весници со цел да го поддржи овој традиционален сегмент.

Повеќето соговорници на МНИ на ОДИХР го подвлекоа зголемувањето на слободата на медиумите во последниве години.⁷⁰ Законот за радиодифузна дејност беше изменет за да се забрани рекламирањето на јавни кампањи преку радиодифузните медиуми, коешто, иако од приходите делумно се поддржуваа локалните радиодифузери, главно се сметаше како механизам за купување поволно известување со јавни средства. Спротивно на тоа, по укинувањето на радиодифузната такса во 2017 година, јавниот радиодифузер се финансира исклучиво од државниот буџет.⁷¹ Додека некои соговорници на МНИ на ОДИХР забележаа дека ваквата финансиска структура може да ја наруши неговата независност, тие исто така истакнаа дека тоа може привремено ж да му обезбеди финансиска стабилност. Како што е предвидено во законот,

⁶⁷ Став 214 од [Насоките за регулатива за политичките партии](#) препорачува дека „регулаторниот орган треба да има овластување да ги следи сметките и да спроведува ревизии на финансиските извештаи. Процесот [...] треба да биде наведен во соодветното законодавство“. Види исто така став 220, како и Член 7.3 од [Конвенцијата на ОН против корупција](#) од 2003 година.

⁶⁸ Јавниот радиодифузер *Македонска радио телевизија* (МРТ) емитува програма на *MPT1*, *MPT2* (програми кои се емитуваат на малцинските јазици, првенствено на албански), собранискиот канал и три радио станици. Во 2018 година, пет големи приватни канали (*Алфа*, *Алсат-М*, *Канал 5*, *Сител*, и *Телма*) ја формираа Македонската медиумска асоцијација за да се залагаат за интересите на приватните радиодифузери.

⁶⁹ *Слободен печат* е дневен весник со највисок деклариран тираж (околу 12 000 примероци). Исто така има и два дневни весници на албански јазик.

⁷⁰ Меѓутоа, на 17 април, медиумска екипа на *ТВ21* беше изложена на вербални закани и заплашувања во Арачиново. Види ја и [изјавата на Претставникот на ОБСЕ за слобода на медиумите](#).

⁷¹ Законот за радиодифузна дејност моментално предвидува 0.8 отсто од државниот буџет (со постепено зголемување до 1 отсто) да биде определено за јавните медиумски институции (МРТ, Македонска радиодифузија, која ја одржува јавната радиодифузна мрежа и Агенцијата за аудио и аудиовизуелни услуги (АМВУ)). Јавниот радиодифузер има право на 74.5 отсто, а АМВУ на 6 отсто од износот.

нов раководен кадар на јавниот радиодифузер се очекува да биде назначен кон крајот на 2019 година.

За да се зајакне мандатот на јавниот сервис, вклучително и капацитетот за истражувачко и аналитичко известување, треба да се размисли за диверзификација на финансирањето со цел да се зголеми финансиската независност на јавниот радиодифузер.

Медиумската средина се карактеризира со презаситеност на медиумскиот простор во рамките на ограничен рекламен пазар, со одреден број истакнати приватни медиуми кои се финансираат од бизниси кои се блиски до политички групи, како и со намален интерес за новинарската професија. Неколку соговорници на МНИ на ОДИХР наведоа постојано недоволно почитување на основните новинарски стандарди од страна на бројни онлајн медиумски извори и изразија загриженост за професионалноста и за финансиската одржливост на медиумите.

Земјата треба и понатаму јавно да ги промовира постојните механизми за саморегулација и телата формирани за заштита на професионалните и етичките новинарски стандарди, како што е Советот за етика на медиумите. Дополнително, земјата треба да размисли за структурни и наменски политики за зајакнување на квалитетот на новинарството, вклучително и кај локалните медиуми, и да ги зајакнува медиумската и дигиталната писменост.

Б. ЗАКОНСКА РАМКА ЗА МЕДИУМИТЕ

Законската рамка предвидува детална регулатива за однесувањето на медиумите за време на изборната кампања во обата круга. Меѓутоа, разните одредби се однесуваат само на известувањето за политичките партии, а не и за претседателските кандидати.⁷² Овие одредби беа применети од ДИК во согласност со договорот постигнат меѓу владата и парламентарните политички партии, според кој г. Пендаровски и г-ѓа Силјановска Давкова би користеле еднаков дел од платеното рекламирање во медиумите, а г. Река околу една третина од нивниот дел. Иако договорените услови не беа еднакви, кандидатите изразија задоволство од договорот.

Јавниот радиодифузер е обврзан да емитува платено политичко рекламирање, додека другите видови медиуми, вклучително и интернет порталите, имаат право да нудат платено политичко рекламирање кое се надоместува од државниот буџет. Нововведеното надоместување на политичкото рекламирање од државниот буџет имаше за цел да промовира зголемен пристап до медиумите за кандидатите. Во исто време, многу соговорници на МНИ на ОДИХР ја критикуваа значителната употреба на јавни средства за надоместување на политичко рекламирање, како и недостигот на јавни консултации пред воведување на промената.

Сите заинтересирани приватни медиуми требаше да ги објават своите ценовници за таквото рекламирање во рок од пет дена од распишувањето на изборите. Интернет порталите исто така беа обврзани да се регистрираат во ДИК во рок од три дена од распишувањето за да имаат право

⁷² На пример, Изборниот законик (Чл. 75-ѓ.1) предвидува поделба на платеното политичко рекламирање само меѓу политичките партии, врз основа на нивниот статус (владајачка, опозициска, други парламентарни партии и непарламентарни партии).

на надомест.⁷³ Според ДИК, 92 радиодифузери, 83 интернет портали и 6 весници ги запазиле соодветните рокови.⁷⁴ ДИК не ги зеде предвид медиумите кои го пропуштија рокот.⁷⁵

ДИК ги надомести трошоците за рекламирање врз основа на фактури доставени од страна на медиумите, а за радиодифузните медиуми, и врз основа на извештаите за мониторинг од Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АМВУ).⁷⁶ ДИК ги обработуваше надоместоците во текот на целиот кампањски период, но износот на средства исплатени на радиодифузерите беше објавен дури по вториот изборен круг, меѓу 21 и 29 мај.⁷⁷

За да се задржи политиката на надоместување на политичкото рекламирање, законот треба да се измени за да обезбеди разумна и реалистична временска рамка за надоместоците.

Изборниот законик налага радиодифузерите кои известуваат за избори тоа да го прават на фер, балансиран и непристрасен начин во нивната севкупна програма. Од 9 февруари до крајот на вториот круг, АМВУ го следеше придржувањето на медиумите до барањата за покривање на кампањите и објави пет опсежни извештаи за мониторингот.⁷⁸ Согласно законот, АМВУ исто така доставуваше основни дневни извештаи од мониторингот до ДИК. АМВУ идентификуваше и реагираше, позитивно и навремено, на четири повреди на законските барања и исто така ги потсети радиодифузерите на забраната за прикажување деца во промотивните материјали на кандидатите.⁷⁹

В. НАОДИ ОД СЛЕДЕЊЕТО НА МЕДИУМИТЕ

Медиумскиот мониторинг на МНИ на ОДИХР утврди дека пред првиот круг јавниот радиодифузер известуваше непристрасно и дека, во целина, медиумите презентираа разновидни информации за кандидатите и за политичките партии што ги поддржуваат, со разновидни програми и пет телевизиски дебати со сите кандидати.⁸⁰ Ова на гласачите им даде можност да се

⁷³ Според соговорниците на МНИ на ОДИХР, отсуството на основни правила за интернет изворите кои официјално немаат статус на медиумска кука доведе до тоа некои портали да се стремат да добијат јавни средства без какво било искуство или со историја на ширење дезинформации, што ја доведува во прашање нивната кредибилност. Еден од регистрираните портали беше заведен како профил на Фејсбук, додека други беа регистрирани на различни јазици.

⁷⁴ Секоја медиумска кука имаше право да нуди платено рекламирање во двата круга, по свое наоѓање.

⁷⁵ Еден таков медиум, *ITV*, поднесе приговор против ваквиот пристап на ДИК, тврдејќи дека е спремен да плати казна за пропуштање на рокот. Законот дава можност за санкционирање на медиумите за пропуштање на рокот доколку АМВУ поведе прекршочна постапка, но во овој случај АМВУ реши да не поведува постапка. Основниот суд Скопје 2 бараше од ДИК да ја додаде *ITV* на листата (откако два приговори на овој канал беа одбиени од Управниот суд) и каналот започна да емитува платено политичко рекламирање на 14 април. По жалбата на ДИК, одлуката беше укината од Апелациониот суд и првичното барање на каналот беше одбиено од истиот основен суд на 22 мај.

⁷⁶ АМВУ вршеше мониторинг на платеното политичко рекламирање кај 27 приватни радиодифузери.

⁷⁷ ДИК е обврзана да ги исплати овие трошоци два пати: на 12-от ден од изборната кампања и не подоцна од 10 дена по завршувањето на кампањата.

⁷⁸ АМВУ спроведе деноноќен квантитативен и квалитативен мониторинг, вклучително и на тонот на 15 ТВ канали пред кампањата и на 32 канали за време на кампањата. АМВУ објави три извештаи пред првиот круг, два кои се однесуваа на периодот пред кампањата и еден на првиот дел од кампањата во првиот круг. Пред вториот круг, АМВУ го објави четвртиот извештај кој се однесуваше на вториот дел на кампањата во првиот круг. Петтиот извештај што се однесуваше на кампањата во вториот круг беше објавен една недела по изборите.

⁷⁹ АМВУ поведе прекршочна постапка против тетовската ТВ *Ускана*, националната *ITV*, охридската *ТВ-М* и радовишката *ТВ Кобра*.

⁸⁰ Мониторингот се вршеше секој ден од 18.00 до 24.00 часот на јавната *MPT1* и *MPT2* (македонски и албански јазик, соодветно) и приватната *Алфа* (македонски јазик), *Алсат-М* (двојазична), *Канал 5*, *Сител*, *Телма*, и *24 Вести* (македонски јазик). Политичките написи на весниците *Коха* (албански јазик), *Слободен печат*,

информираат пред да го направат својот избор. Покрај дебатите, јавниот радиодифузер емитуваше интервјуа со двајца кандидати, но одлучи да не емитува никакви други бесплатни политички презентации.⁸¹

Поголемиот дел од каналите кои беа следени известуваа за сите тројца кандидати соодветно, со претежно неутрални информации.⁸² Јавната телевизија *MPT1* му посвети на г. Пендаровски околу 17 отсто, на г-ѓа Силјановска Давкова 15 отсто и на г. Река 13 отсто. Лидерите на СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ беа исто така редовно емитувани.⁸³ Покрај тоа, сите следени канали посветија значителен дел од политичката репортажа на владините активности (21 до 37 отсто), вклучувајќи позитивно и негативно известување.

Интернет и печатените медиуми обезбедија различни нивоа на покривање на кампањата, со напати неизбалансиран тон и известување. На пример, весникот *Слободен печат* емитуваше претежно неутрално и критичко известување за г-ѓа Силјановска Давкова, додека известувањето за г. Пендаровски и г. Река беше главно неутрално или позитивно.⁸⁴ Информативниот интернет портал *kurir.mk* известуваше за г-ѓа Силјановска Давкова позитивно, додека известувањето за г. Пендаровски беше главно негативно, а за г. Река неутрално. Кај повеќето следени медиуми, кандидатите беа презентирани на поизбалансиран начин и во однос на просторот и во однос на тонот.

Во вториот круг, во целина, повеќето следени медиуми продолжија да презентираат разновидни информации за кандидатите и за политичките партии што ги поддржуваат. Разновидните политички програми, платеното рекламирање и трите телевизиски дебати со кандидатите придонесоа за можноста гласачите да се информираат пред да го направат својот избор.

Намалената медиумска покриеност на вториот круг ги одразуваше намалените кампањски активности на кандидатите.⁸⁵ И покрај тоа, повеќето следени канали известуваа за кандидатите и за партиите што ги поддржуваат на правичен начин, со балансирано емитување и балансиран тон. Јавните канали *MPT1* и *MPT2* посветија 28 и 18 отсто од политичкото известување на г-ѓа Силјановска Давкова, соодветно, и 19 и 14 отсто на г. Пендаровски, при што и двете содржеа претежно неутрални информации. Меѓутоа, приватниот канал *Алфа*, иако емитуваше балансирано известување за кандидатите, прикажуваше негативно известување за СДСМ и за премиерот, првенствено во неделната аналитичка програма. Интернет порталот *kurir.mk* повторно презентираше повластен третман за г-ѓа Силјановска Давкова и ВМРО-ДПМНЕ, додека известувањето за г. Пендаровски и за СДСМ беше претежно негативно. Кај приватните мониторираните канали, известувањето за владините активности генерално опадна во споредба со првиот круг, но известувањето за премиерот беше пообемно (помеѓу 8 и 15 отсто) и главно со неутрален тон.

Независен весник и *Нова Македонија* (македонски јазик) и интернет медиумите www.kurir.mk, www.sdk.mk, www.plusinfo.mk (македонски јазик), www.lajmpress.org (албански јазик) беа исто така следени.

⁸¹ Според јавниот радиодифузер, немало такви барања од кандидатите. Покрај дебатите со сите кандидати во двата круга, тој исто така емитуваше индивидуални интервјуа пред првиот круг (г-ѓа Силјановска Давкова одлучи да не учествува).

⁸² Како исклучок, *TB Сител* се фокусираше главно на г. Пендаровски (20 отсто) и г-ѓа Силјановска Давкова (18 отсто), додека г. Река доби околу 6 отсто.

⁸³ ВМРО-ДПМНЕ доби меѓу 9 (*Алсам-М*) до 19 отсто (*Сител*) политичка репортажа, а СДСМ меѓу 1 (*Алсам-М* и *MPT2*) до 6 отсто (*Сител*). На лидерот на СДСМ му беше дадено помеѓу 6 (*Сител*) и 10 отсто (*Алфа* и *Алсам-М*), во својство на премиер.

⁸⁴ Г. Пендаровски доби 24 отсто политичка репортажа, г-ѓа Силјановска Давкова 23 отсто и г. Река 6 отсто.

⁸⁵ Медиумите посветија значително внимание и на други настани покрај претседателската трка, вклучително и на лидерскиот спор во Исламската верска заедница и на меѓувладиниот самит за Западен Балкан во Берлин.

XI. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

Законската рамка обезбедува механизми за решавање на изборните спорови, но некои претходни препораки на ОДИХР кои се однесуваат на ограничениот законски основ за поднесување приговори и рестриктивните рокови, сè уште не се спроведени. Според Изборниот законик, ДИК постапува по повеќето приговори поврзани со изборите во прв степен, додека ДКСК постапува по приговори во врска со финансирање на кампањата и злоупотреба на државните ресурси. Основните судови имаат надлежност за изборните прекршоци.⁸⁶ Повеќето рокови за поднесување и решавање на приговорите се многу кратки и тоа може да ја загрози ефективноста на правниот лек.⁸⁷

Роковите за поднесување и решавање на приговорите треба да даваат можност за соодветна подготовка и изготвување образложена одлука.

Законот ги овластува ОИК да одлучуваат по приговори, но не определува кои приговори спаѓаат во нивна надлежност. Во овие избори, ОИК не постапуваа по приговори и многумина ѝ изјавија на МНИ на ОДИХР дека немале капацитет или обука за тоа.

За да се подобри пристапот до правни лекови и да се намали обемот на работа на Државната изборна комисија, законската рамка треба да определи кои приговори поврзани со изборите ќе бидат во надлежност на општинските изборни комисији и нивниот капацитет да разгледуваат такви приговори треба да се зајакне.

Одлуките на ДИК по приговорите и поништувањето на резултатите можат да се обжалуваат пред Управниот суд, како последна инстанца во овие случаи. Меѓутоа, другите одлуки и постапки на ДИК не се предмет на судска контрола. Исто така, нема навремена судска контрола врз регулативата на ДИК.⁸⁸ Само кандидатите можат да ги оспоруваат неправилностите при гласањето и изборните резултати. Гласачите можат да оспоруваат само повреда на нивното избирачко право, а граѓанските набљудувачи немаат право да поднесуваат приговори во врска со нивното набљудување.⁸⁹ Писмените одговори на ДИК со кои се отфрлаат приговорите не се сметаат за одлуки и не можат да се обжалуваат. Во целина, законската рамка не овозможува

⁸⁶ Додека Изборниот законик (Член 73) им дава право на кандидатите директно да поднесат предмет пред надлежниот основен суд во случај на попречување на нивните кампањи, во пракса, според соговорниците на МНИ на ОДИХР, поединците прво треба да го поведат случајот пред обвинителството и не можат директно да му се обратат на судот. До основните судови не беа поднесени никакви предмети.

⁸⁷ Повеќето рокови се 24 или 48 часа. На пример, приговорите за одбивање на кандидатските листи мора да се поднесат во рок од 24 часа и потоа по нив да се одлучува во рок од 24 часа. Од друга страна, рокот од 7 дена за одлучување по приговори за водење кампања во изборниот молк е предолг. Дел II.3.3 (95) од [Кодексот на добри практики](#) наведува дека „временската рамка мора [...] да биде доволно долга за да овозможи вложување жалба, да го гарантира остварувањето на правото на одбрана и на образложена одлука. Временска рамка од три до пет дена во прв степен (како за вложување жалба така и за донесување пресуда) се чини разумна. Меѓутоа, сепак е дозволено да му се обезбеди малку повеќе време [на највисокиот суд] за неговата пресуда“.

⁸⁸ Регулативата може да се оспорува пред Уставниот суд, меѓутоа, скратени рокови за постапување по вакви случаи не се предвидени.

⁸⁹ Приговорите поднесени од двајцата неуспешни кандидати во врска со процесот на собирање потписи и еден од граѓанските набљудувачи во врска со наводни предвремени кампањски активности не беа прифатени бидејќи подносителите, според законот, немаат право да поднесуваат такви приговори.

целосен ефективен правен лек, спротивно на заложбите на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа.⁹⁰

Законската рамка треба да се ревидира за да се отстранат несоодветните ограничувања на правото да се поднесуваат изборни приговори и жалби и да се обезбедат ефективни правни лекови. Одлуките и постапките на изборната администрација треба да бидат образложени и да подлежат на законски гаранции за навремена и ефективна судска контрола.

Неколку приговори беа поднесени до ДИК во предизборниот период.⁹¹ ДИК ги разгледуваше приговорите во рамките на законските рокови, но на одлуките им недостасуваше суштинско образложение. Електронскиот систем за следење на приговорите од страна на ДИК, наложен од Изборниот законик, не беше оперативен во текот на целиот изборен период, со што се намали транспарентноста на решавањето на приговорите.

ДИК е задолжена да постапува по приговори во врска со неправилности во процедурите на денот на изборите, вклучувајќи ги и процесите на гласање, пребројување и сумирање, како и оспорувањето на резултатите. Овие одлуки на ДИК можат да се обжалат пред Управниот суд. Кандидатите имаат право да поднесат приговори во рок од 48 часа од објавувањето на прелиминарните резултати. Изборниот законик налага ДИК да ги поништи резултатите од гласачките места во случај на процедурални неправилности, вклучувајќи вишок гласачки ливчиња во кутијата или прекин на гласањето на подолго од три часа.

По првиот круг на избори, до ДИК беа доставени 14 приговори за неправилности, сите од претставниците на г-ѓа Силјановска Давкова.⁹² По прегледот на овие приговори, резултатите од гласањето беа поништени во седум гласачки места.⁹³ ДИК ги поништи резултатите од гласањето во едно друго гласачко место по сопствена иницијатива поради недоследности во записниците за резултатите. Седум други приговори беа одбиени како неосновани. Иако некои приговори не ги исполнија формалните услови за поднесување, позитивно е што ДИК сепак ја разгледуваше основаноста на овие случаи. Во три случаи ДИК ги прегледуваше изборните материјали, а во два случаи спроведе пребројување на гласачките ливчиња.⁹⁴ Дополнително, ДИК прими и усвои пет приговори од лица кои гласаат дома, на кои не им било дозволено да гласаат во првиот круг. ДИК одлучуваше за сите случаи на отворена седница и ги објави одлуките на интернет, што придонесе за транспарентноста.

По вториот круг до ДИК беа доставени 11 приговори за неправилности, сите од претставниците на г-ѓа Силјановска Давкова. Приговорите наведуваа несовпаѓања во записниците за резултатите, гласање на лица дома без да го потпишат избирачкиот список, гласање во име на некој друг и низа навидум идентични потписи на избирачкиот список. По прегледот на овие

⁹⁰ Став 5.10 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 г.](#) наведува дека „сите ќе имаат ефективни средства за правен лек против управните одлуки, за да се гарантира почитување на фундаменталните права и да се обезбеди правен интегритет“. Дел П.3.3.3.г од [Кодексот на добри практики](#) препорачува дека „сите кандидати и сите гласачи регистрирани во изборната единица мора да имаат право на жалба“. Види и член 2.3(а) од МПГПП од 1996 г. Види и став 18 од [Московскиот документ на ОБСЕ од 1991 г.](#), и [Rec\(2004\)20](#) на Комитетот на министри на Советот на Европа за судска контрола на управните акти.

⁹¹ ДИК прими и отфрли еден приговор поврзан со регистрација на гласачи и три приговори поврзани со предвремени кампањски активности. Управниот суд ја потврди одлуката на ДИК да не запише гласач во избирачкиот список поради непоседување валидни документи и жителство.

⁹² Наведените неправилности се однесуваа на давање дополнителни гласачки ливчиња на гласачите или гласачки ливчиња со делот од кочанот, лица кои не се на избирачкиот список а на кои им било дозволено да гласаат, неточно утврдување на неважечки гласачки ливчиња и полнење гласачки кутии.

⁹³ Во шест гласачки места резултатите беа поништени поради тоа што во кутијата било пронајдено едно дополнително гласачко ливче.

⁹⁴ Законската рамка не ги регулира процедурите за повторно пребројување.

приговори, резултатите од гласањето беа поништени во четири гласачки места. Седум приговори беа одбиени како неосновани. Во девет случаи ДИК ги прегледуваше изборните материјали и во пет случаи ги пребројуваше гласачките ливчиња. ДИК одлучуваше за сите случаи на отворена седница и ги објави одлуките на интернет, што придонесе за транспарентноста. Ниту една од овие одлуки не беше дополнително оспорена.

До ДКСК беа доставени 22 приговори поврзани со изборите, сите од ВМРО-ДПМНЕ, кои наведуваа незаконско отпочнување на инфраструктурни проекти, вработување и други трошења во изборниот период. Повеќето од овие приговори беа отфрлени како неосновани.⁹⁵ Понатаму, ДКСК поведе седум случаи по службена должност, во врска со отпочнување на инфраструктурен проект, назначувања и унапредувања во армијата и прекин на работен однос по распишување на изборите. Сите случаи беа разгледани во законските рокови, на јавна расправа, и одлуките беа објавени во рок од 24 часа, што овозможи транспарентност. Меѓутоа, нема рок за финализирање на случаите за кои е потребна суштинска истрага.

Управниот суд одлучуваше по жалбите против одлуките на ДКСК и ДИК во рамките на законските рокови и пресудите беа навремено објавувани на интернет.⁹⁶

XII. ГРАЃАНСКИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ

Во прилог на транспарентноста на изборниот процес, Изборниот законик овозможува набљудување во сите фази од страна на граѓански и меѓународни набљудувачи, како и претставници на кандидатите. Процесот на акредитација за граѓанските набљудувачи е централизиран и акредитираните организации се наведени на веб-сајтот на ДИК, додека одговорноста за регистрација на претставниците на кандидатите се наоѓа кај ОИК. Бецовите кои им се издаваа на набљудувачите и претставниците на кандидатите не ја означуваа нивната припадност. Во неколку случаи, набљудувачите на ММНИ забележаа дека претставниците на кандидатите самите ги пополнуваа своите бецови.

Поради големиот број барања за набљудување на изборите, ДИК го продолжи периодот за пријавување за акредитација пред првиот круг и овој период беше дополнително продолжен, без категоричен рок за вториот круг. Акредитациите за првиот круг беа валидни и за вториот круг. Во инклузивен процес, ДИК акредитираше вкупно 3 381 граѓански набљудувачи и 520 меѓународни набљудувачи во двата круга. Меѓу граѓанските набљудувачи беа и ЦИВИЛ и Граѓанската асоцијација МОСТ, која исто така спроведе паралелно сумирање на гласовите.⁹⁷ Неколку организации на лица со попреченост, како *Инклузива*, исто така ги набљудуваа изборите.

⁹⁵ Девет беа отфрлени, два делумно и еден целосно усвоен. Еден приговор беше испратен до јавното обвинителство за спроведување истрага на потенцијално кривично дело.

⁹⁶ Судот отфрли две жалби од медиумска куќа која го пропушти рокот за објавување на ценовникот поради што ДИК не ѝ одобри да емитува платено политичко рекламирање, и усвои две одлуки на ДИК да не вклучува гласачи на избирачкиот список поради немање валидни документи и официјално жителство. Две жалби против одлуките на ДКСК да поведе постапки беа усвоени и во два случаи судот ги поништи одлуките на ДКСК да поведе постапки.

⁹⁷ МОСТ распредели 2 030 набљудувачи во двата круга, а ЦИВИЛ 162.

ХИИ. ДЕНОТ НА ИЗБОРИ

А. ПРВ КРУГ

На 21 април, гласањето се спроведе во 3 395 гласачки места во земјата.⁹⁸ Денот на изборите беше мирен и гласањето се спроведуваше добро. ММНИ го набљудуваше отворањето на 93 гласачки места, гласањето во 979 гласачки места, пребројувањето во 87 гласачки места и сумирањето во 69 ОИК.

Предвременото гласање се одржа еден ден порано, на 20 април, за лицата кои гласаат дома, внатрешно раселените лица, гласачите во казнените институции и во еден старечки дом и една специјална болница во Скопје. Истиот ден, се спроведе гласање во гласачките места во странство. ММНИ го набљудуваше гласањето во 12 казнени институции и во старечкиот дом. Гласањето во овие институции се одвиваше уредно и беше позитивно оценето во сите случаи на набљудување. Случаите на гласачи кои не можеа да се најдат на избирачките списоци ја нагласија потребата од навремено ажурирање на овие списоци. Некои гласачи немаа валидни документи за идентификација и им беше дозволено да гласаат со затворска идентификација.

На самиот ден на изборите, отворањето беше оценето позитивно во речиси сите набљудувани гласачки места. Избирачките одбори генерално беа запознаени со процедурите и работеа на транспарентен начин, иако беа забележани некои неправилности, како што случаи во кои гласачките кутии не биле прикажани како празни (12 случаи) или случаи во кои записниците не биле пополнети пред започнување на гласањето (19 случаи). Осумнаесет од набљудуваните гласачки места беа отворени со мало задоцнување.

Во текот на денот, набљудувачите го оценија целокупниот процес како транспарентен, што беше поддржано со присуството на граѓанските набљудувачи (39 отсто од набљудувањето) и претставници на кандидатите (70 отсто). Спроведувањето на гласањето беше оценето позитивно од ММНИ во 99 отсто од набљудувањето. Процесот на гласање се одвиваше добро и процедурите беа почитувани во речиси сите случаи на набљудување, вклучувајќи ја и проверката на идентификацијата на гласачите, потпишување на избирачкиот список од страна на гласачите и означување на прстите на гласачите. Набљудувачите забележаа дека членовите на ИО секогаш не ги упатуваа гласачите како правилно да ги означуваат гласачките ливчиња.

Во целина, не беа забележани поголеми нарушувања на денот на изборите. Меѓутоа, набљудувачите на ММНИ забележаа случаи на групно и семејно гласање (3 отсто од набљудувањето), што примарно влијае на можноста на жените слободно и тајно да гласаат.

Иако ДИК презеде мерки за зголемување на бројот на пристапни гласачки места пред овие избори, просториите на гласачките места беа оценети како погодни за самостоен пристап на лица со попреченост во само 46 отсто од случаите.⁹⁹ Во 80 отсто од случаите, распоредот на гласачкото место беше погоден за гласачи со попреченост и речиси сите набљудувани гласачки места беа опремени со Брајовиот шаблон за гласање. Во неколку случаи, набљудувачите на

⁹⁸ Врз основа на одлука на ДИК од 8 април, 2 гласачки места без регистрирани гласачи не беа отворени, и во 82 гласачки места со помалку од 10 регистрирани гласачи во 28 општини гласачите беа распределени во околните гласачки места, но со посебен изборен материјал (види исто така *Втор круг*). Дополнително гласачко место во општина Студеничани не беше отворено поради протест на месните жители.

⁹⁹ ДИК набави мобилни пристапни рампи и два транспортери за инвалидски колички за скали. Во 2017 г., ДИК спроведе оценка на просториите во 2 733 гласачки места во јавни објекти за пристапност на гласачите со попреченост и установи дека 51 отсто од овие простории биле опремени со пристапни рампи, меѓутоа, рампите често не биле доволно цврсти или широки за инвалидска количка.

ММНИ забележаа дека процедурите за помош на гласачите со попреченост не беа почитувани, што доведе до случаи на гласање во име на друг.

За да се овозможи подеднакво учество на лицата со физичка попреченост во изборите, Државната изборна комисија, во соработка со надлежните органи на власта, треба да продолжи да презема мерки за подобрување на пристапноста на гласачките места и да го обучува персоналот на гласачките места за помошните средства.

Пребројувањето во целина беше оценето позитивно, иако ММНИ забележа дека не сите ИО ги следеа процедурите и често испуштаа важни заштитни механизми, како утврдување на бројот на искористените гласачки ливчиња (19 случаи) и утврдување на бројот на гласачи кои го потпишале избирачкиот список (17 случаи) пред отворањето на гласачката кутија.

Немаше забелешки во врска со точноста на преброените гласови и валидноста на гласачките ливчиња беше оценувана главно доследно. ДИК го припиша значителниот број на неважечки гласачки ливчиња (вклучително и празни ливчиња) во првиот круг на намерното оштетување на гласачките ливчиња од страна на граѓаните како одраз на нивниот политички став, а не на недоволното разбирање на начинот на означување на гласачкото ливче.¹⁰⁰ Сепак, законот е двосмислен во поглед на утврдувањето на неважечките гласачки ливчиња. Изборниот законик налага заокружување на редниот број пред името на кандидатот како единствено валидно означување, а во исто време налага дека гласачкото ливче треба да се смета за важечко доколку волјата на гласачот може да се утврди на јасен и недвосмислен начин. Во своите упатства, ДИК прифаќа и заокружување на името на кандидатот или симболот. Исто така, секое гласачко место доби точен број на гласачки ливчиња согласно бројот на регистрираните гласачи и ИО беа инструктирани да не издаваат замени на гласачите кои ненамерно ги оштетуваат гласачките ливчиња.

Треба да се разгледа појаснувањето на правилата за зачувување на валидноста на гласачките ливчиња кои јасно ја изразуваат волјата на гласачите. Исто така, треба да се размисли да се дозволи замена на случајно оштетените гласачки ливчиња.

Процедурите беа генерално почитувани во текот на сумирањето во ОИК и процесот беше позитивно оценет во сите освен во едно случај. Набљудувачите забележаа дека процедурите на ОИК се разликуваа во однос на решавањето на несовпаѓањата на податоците во записниците на ИО, што укажува на недоволно соодветни инструкции од ДИК во врска со ова прашање.

ДИК ја информираше јавноста за излезноста шест пати во текот на денот на изборите и започна континуирано да ги објавува прелиминарните резултати на својот веб-сајт помалку од еден час по затворањето на гласањето, со приказ по општини и по гласачко место, обезбедувајќи висок степен на транспарентност. Конечните резултати од првиот круг беа објавени од ДИК на 25 април, со излезност од 41,7 отсто на национално ниво.¹⁰¹ Бидејќи никој од тројцата кандидати не го достигна потребното мнозинство гласови за да биде избран во првиот круг, двајцата кандидати со највисок број на гласови продолжија во вториот круг на 5 мај.

Б. ВТОР КРУГ

Вториот ден на изборите се одвиваше непречено и беше добро спроведен. Претставниците на кандидатите или граѓанските набљудувачи беа присутни во повеќето набљудувани гласачки места со што придонесоа за транспарентноста на процесот. Како и во првиот круг, жените беа

¹⁰⁰ Во првиот круг, 4.3 отсто од гласачките ливчиња беа неважечки. Највисоките стапки беа забележани во Чучер-Сандево, Македонска Каменица и Делчево, со соодветни 7,7, 6,5, и 6.2 отсто.

¹⁰¹ Мала корекција на овие резултати беше усвоена на 3 мај.

добро застапени во разните изборни органи и сочинуваа околу две третини од сите членови и две третини од претседателите на избирачките одбори.

Гласачите кои беа регистрирани за гласање во странство или за гласање дома во првиот круг беа автоматски вклучени во овие избирачки списоци за вториот круг, со можност за дополнително пријавување за гласање дома до 27 април. Овие гласачи, како и гласачите во казнените институции, гласаа еден ден порано, на 4 мај. Во сите 13 случаи на набљудување на ММНИ, процесот на предвременно гласање беше уреден и процедурите беа главно почитувани. Во едно набљудување беа изразени забелешки во врска со тајноста бидејќи пликите со гласачки ливчиња не беа правилно запечатени. Како и во првиот круг, некои гласачи не беа во можност да гласаат бидејќи не беа на списоците или ги немаа потребните документи за идентификација.

На денот на изборите, отворањето беше оценето позитивно во сите 64 гласачки места кои беа набљудувани. ИО беа запознаени со процедурите кои главно се почитуваа, иако во 12 случаи ИО не ги пополнија записниците пред почетокот на гласањето. Повеќето гласачки места се отворија навреме или со мало задоцнување. Во едно набљудување, отворањето доцнеша повеќе од еден час поради замена на неправилно отпечатени избирачки списоци.

Гласањето беше добро организирано и процесот беше оценет позитивно во 99 отсто од случаите на набљудување на ММНИ. Клучните процедури беа почитувани во текот на денот, вклучувајќи ја проверката и означувањето на прстите на гласачите со мастило, проверката на документите за идентификација и потпишувањето на избирачките списоци. Неколку негативни оценки се однесуваа на несоодветни простории за гласање кои не беа погодни за гласање и понекогаш ја загрозуваа тајноста на гласот. Како и во првиот круг, беа забележани случаи на семејно гласање (3 отсто од случаите) кои негативно се одразуваат на жените. Процесот на гласање беше главно транспарентен, иако, во неколку случаи, на набљудувачите на ММНИ не им беше дозволено да ги видат избирачките списоци. Во текот на денот, неколку веродостојни наводи за купување гласови беа пријавени до ММНИ, којашто исто така забележа јасни индикации на купување гласови во Штип и Струмица.

Државната изборна комисија и другите чинители треба да ги продолжат напорите за едукација на гласачите и граѓаните за спречување на семејно гласање и зачувување на слободниот избор на секој гласач. Овие едукативни напори треба да се однесуваат и на купувањето гласови, а институциите за спроведување на законот треба да спроведуваат истраги за начините на купување гласови и да ги повикаат на одговорност нивните организатори.

Додека просториите на гласачките места овозможуваа самостоен пристап на лица со попреченост во само 41 отсто од набљудуваните случаи, во 82 отсто од случаите внатрешниот распоред на гласачките места беше оценет како соодветен за гласачите со попреченост. Како и во првиот круг, Брајовиот шаблон за гласање беше достапен за гласачите со оштетен вид во сите освен во девет набљудувани гласачки места, иако соговорниците на ММНИ известија дека овие средства биле ретко користени.

Пребројувањето беше набљудувано во 71 гласачко место. Иако беше спроведено ефикасно, набљудувачите забележаа дека истото е спроведувано брзо и, во повеќето случаи, ИО не ги спроведувале потребните процедури пред отворањето на гласачката кутија, вклучувајќи ги и броењето на потписите на избирачките списоци (20 случаи), утврдувањето на бројот на искористени гласачки ливчиња (20 случаи) и означувањето на останатите гласачки ливчиња како неупотребливи (14 случаи). Процедурите за пребројување на гласачките ливчиња беа почитувани, со точно пребројување на гласачките ливчиња и доследно утврдување на неважечките гласачки ливчиња. Транспарентноста на пребројувањето беше зајакната со

присуството на претставници на кандидатите (59 случаи) и граѓанските набљудувачи (16 случаи), но ИО не истакнаа примероци од записниците со резултати на гласачките места во 29 случаи.

Како и во првиот круг, во гласачките места со помалку од 10 регистрирани гласачи, тајноста на гласот беше загрозна, бидејќи изборот на гласачот можеше да се открие за време на броењето, спротивно на меѓународните стандарди.¹⁰² Иако ДИК ги распореди гласачите од тие гласачки места во најблиското гласачко место, овие гласачки места не беа споени и гласачките ливчиња беа ставани во одделни гласачки кутии и беа пребројувани одделно. Слично, кога мал број гласови од казнените институции и внатрешно раселени лица се бројат во ОИК, изборот на овие гласачи може да биде откриен.

За да се обезбеди тајноста на гласот, гласачките места со помалку од десет гласачи треба да се спојат со околните гласачки места каде што гласањето ќе се одвива заедно. Процедурите за пребројување на гласовите од казнените и други институции треба да ја зачуваат тајноста на изборот на гласачите..

Сумирањето беше оценето позитивно во сите 61 набљудувани ОИК. Додека набљудувачите забележаа добра организација на процесот, просториите беа оценети како недоволни во четири случаи. Несовпаѓањата во записниците за резултатите беа примарно решени од страна на ОИК со повторно прегледување на изборниот материјал, меѓутоа, во неколку случаи ИО беа повторно повикани самите да извршат пребројување, со што се нагласи несообразноста на упатствата во оваа фаза од процесот.

ДИК објавуваше информации за излезноста на гласачите во текот на денот и ги објавуваше прелиминарните резултати по нивната обработка, а целосните прелиминарни резултати беа достапни пред полноќ, со приказ по општини и гласачки места. ДИК објави излезност од 46,7 отсто од гласачите. Обвинувања за неправилности беа емитувани во текот на денот од страна на ВМРО-ДПМНЕ, кои исто така тврдеа дека врз гласачите било вршено несоодветно влијание од страна на владејачките партии. Министерот за внатрешни работи информираше за изолирани неправилности. И покрај тоа, двајцата кандидати ги прифатија изборните резултати нокта на изборите.

XIV. НАСТАНИ ПО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ

Конечните резултати беа објавени од страна на ДИК на седницата на 11 мај, по што на новоизбраниот претседател, г. Пендаровски, му беше доделен сертификат. За првпат, сертификатот беше напишан на македонски и на албански јазик. Г. Пендаровски беше инаугуриран како претседател од страна на Собранието на 12 мај. Постизборната атмосфера беше тивка и мирна. По изборите, премиерот изјави дека изборите биле успешни и демократски и дека земјата е подготвена за интеграција во Европа. Лидерот на ВМРО-ДПМНЕ, изразувајќи задоволство дека г-ѓа Силјановска Давкова го обезбедила највисокиот број на гласови во повеќето општини, го повтори тврдењето дека таа можела да изгуби само како резултат на изборна измама, без тоа да го поткрепи со докази или да поднесе приговор.

¹⁰² Види МПГПП, Член 25: „Секој граѓанин има право и можност... да избира и да биде избран на општи периодични избори кои...се одржуваат со тајно гласање, со што се гарантира слободното изразување на волјата на избирачите.“ Став 7.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ налага земјите членки на ОБСЕ „да обезбедат дека гласовите се даваат по пат на тајно гласање или еквивалентна постапка на слободно гласање“.

XV. ПРЕПОРАКИ

Овие препораки, содржани во целиот текст, се даваат со цел дополнително да се зајакне спроведувањето на изборите во Северна Македонија и да се поддржат напорите за нивно целосно усогласување со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори. Овие препораки треба да се читаат заедно со претходните препораки на ОДИХР кои сè уште не се спроведени.¹⁰³ ОДИХР е секогаш подготвена да им помогне на органите на власта на Северна Македонија дополнително да го подобрат изборниот процес и да постапат по препораките содржани во овој и во претходните извештаи.

A. ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ

1. Треба да се спроведе опсежна ревизија на изборното законодавство за да се постапи по недостатоците идентификувани во овој и во претходните извештаи на ОДИХР. Правилата за кампањата и медиумите треба да ја регулираат претседателската трка и да обезбедат еднакви можности за кандидатите. Правилата за вториот круг треба бидат појаснети. Реформскиот процес треба да биде јавен, инклузивен и да се спроведува доволно време однапред пред следните избори.
2. Треба да се размисли за ревидирање на постојните прагови за претседателските избори за да се минимизира ризикот од неуспешни избори. Законската рамка може да претрпи измени за да се пресмета победничкото мнозинство во првиот круг од бројот на дадените гласови, додека прагот за вториот круг може да се отстрани.
3. За да се обезбедат стабилност и професионализам на изборната администрација, треба да се усвојат законски одредби кои јасно ги утврдуваат составот и должината на мандатот на постојаната Државна изборна комисија. Клучниот персонал на стручната служба на ДИК треба да биде вработен на неопределено време.
4. Во координирани напори и според јасно определени надлежности, органите на власта треба да продолжат да ги ажурираат и хармонизираат сите релевантни регистри и бази на податоци за да се обезбеди точна основа за регистарот на гласачи.
5. Континуирани интензивни напори треба да се преземат од органите на власта за борба против секоја форма на притисок врз вработените во јавниот сектор, вклучувајќи и јасни изјави во јавноста и писмени упатства од високи државни функционери дека таквиот притисок нема да се толерира и дека ниту еден граѓанин не треба да се плаши од негативни последици заради поддржување или неподдржување на некој кандидат или партија. Вработените во јавниот сектор треба активно да се охрабруваат да ги пријавуваат сите

¹⁰³ Во став 25 од [Истанбулскиот документ на ОБСЕ од 1999 г.](#), земјите членки на ОБСЕ се обврзаа „навремено да постапуваат по оцената на изборите и препораките од страна на ОДИХР“. Постапувањето по претходните препораки се оценува од страна на МНИ на ОДИХР на следниов начин: препораките 5, 6, 12, 16, 19, 26, 30 и 31 од конечниот извештај за претседателските избори во 2009 г., 17 и 24 од конечниот извештај за претседателските и парламентарните избори во 2014 г. и 11, 19, 21 и 22 од конечниот извештај за парламентарните избори во декември 2016 г. се целосно имплементирани. Препораките 9, 18 и 22 од конечниот извештај за претседателските избори во 2009 г., 7, 13, 14, 16, 19, 20, 21, и 22 од конечниот извештај за претседателските и парламентарните избори во 2014 г., 2, 8, 23 и 25 од конечниот извештај за парламентарните избори во декември 2016 г., и 6 и 10 од конечниот извештај за референдумот во 2018 г. се главно имплементирани. Препораките 1, 2, 3, 7, 8, 10, 11, 14, 15, 17, 23, 25, и 29 од конечниот извештај за претседателските избори во 2009 г., 1, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 18 и 25 од конечниот извештај за претседателските и парламентарните избори во 2014 г., 1, 6, 13, 14, 15, 20, 26 и 29 од конечниот извештај за парламентарните избори во декември 2016 г. и 2, 11, 12 и 14 од конечниот извештај за референдумот во 2018 г. се делумно спроведени. Види исто така www.paragraph25.odihhr.pl.

случаи на притисок и таквите случаи треба темелно да се истражуваат и гонат, со заштита на оние кои ги пријавуваат.

6. Државниот завод за ревизија треба да биде обврзан да ги прегледува периодичните извештаи и навремено да ги објавува наодите. Рокот за доставување на конечните извештаи не треба да надминува еден месец по изборите. Правилата треба да ги разјаснат структурата на извештаите и соодветните одредби за да се обезбеди еднообразност на извештаите за финансирање на кампањата.
7. Опсегот на ревизиите на Државниот завод за ревизија (ДЗР) треба да обезбеди опсежен преглед на почитувањето на правилата за финансирање на кампањата, а на ДЗР треба да му бидат доделени неопходните истражни овластувања. За да се зајакнат транспарентноста и ефективностa на надзорот на финансирањето на кампањите, ДЗР треба да има соодветни ресурси и техничка експертиза.
8. Законската рамка треба да се ревидира за да се отстранат несоодветните ограничувања на правото да се поднесуваат изборни приговори и жалби и да се обезбедат ефективни правни лекови. Одлуките и постапките на изборната администрација треба да бидат образложени и да подлежат на навремена и ефективна судска контрола.

Б. ДРУГИ ПРЕПОРАКИ

Изборна администрација

9. Државната изборна комисија треба да изготви опсежни насоки за сајбер-безбедноста за целиот персонал и за системите кои обработуваат или содржат податоци поврзани со изборите. ДИК треба да спроведува обуки за сите членови на државната и општинските изборни комисии и за нивниот персонал за намалување на ризиците и справување со можни инциденти на сајбер-безбедност.
10. Со цел да се зголемат транспарентноста и јавната свест, општинските изборни комисии треба навремено и доследно да ги објавуваат одлуките и записниците од седниците. Соодветни средства, како пристап до веб-сајтовите на општините или платформите на социјалните медиуми, треба да се обезбедат за оваа цел.
11. Согласно меѓународните стандарди, податоците расчленети според полот и етничката застапеност кои се добиваат во текот на изборниот процес треба да бидат целосно објавени.
12. Со цел да се зајакне ефективното остварување на избирачките права, ДИК треба да изготви и да спроведе навремена, опсежна и наменска програма за едукација на гласачи, како и информации за регистрација на гласачите и процедурите за поднесување приговори.

Регистрација на гласачи

13. Како што беше претходно препорачано, законодавството треба да биде хармонизирано со целите на Конвенцијата за правата на лица со попреченост, преку отстранување на сите ограничувања на избирачкото право врз основа на интелектуална или психо-социјална попреченост.
14. За да се зголеми точноста на избирачките списоци и да се олесни учеството на гласачите, треба да се размисли за продолжување на периодот за јавен увид во избирачките списоци

и рокот за внесување измени да се помести поблиску до денот на изборите. Треба да се размисли и за ажурирање на регистарот на гласачи помеѓу двата круга.

15. Гласачите со право на глас не треба да се исклучуваат од избирачкиот список поради истечени документи. Треба да се преземат законодавни и административни мерки за да се овозможи на сите кои имаат право на глас ефективно да го остваруваат тоа право.

Регистрација на кандидати

16. Треба да се размисли за продолжување на периодот за собирање потписи за поддршка на потенцијалните кандидати.

Изборна кампања

17. Треба да се размисли за усогласување на официјалниот период за кампања со временската рамка за регистрација на кандидатите, за да се обезбеди доследна примена на кампањските правила за сите учесници. Политичките активности пред официјалниот период за кампања не треба да се забрануваат.

Финансирање на кампањата

18. На Државната комисија за спречување на корупција треба да ѝ се обезбедат соодветни човечки и финансиски ресурси за да може ефективно да ги врши работите од своја надлежност во текот на изборниот период.
19. За да се зајакнат транспарентноста и надзорот на финансирањето на кампањата, законодавството треба да ги регулира активностите на трети лица и да налага отчет за расходите направени од политичките партии што ги поддржуваат кандидатите. Заемите кои ги добиле политичките партии и кандидатите за водење на изборната кампања треба да бидат предмет на слични ограничувања и барања за поднесување извештаи како и донациите.

Медиуми

20. За да се зајакне мандатот на јавниот сервис, вклучително и капацитетот за истражувачко и аналитичко известување, треба да се размисли за диверзификација на финансирањето со цел да се зголеми финансиската независност на јавниот радиодифузер.
21. Земјата треба и понатаму јавно да ги промовира постојните механизми за саморегулација и телата формирани за заштита на професионалните и етичките новинарски стандарди, како што е Советот за етика на медиумите. Дополнително, земјата треба да размисли за структурни и наменски политики за зајакнување на квалитетот на новинарството, вклучително и кај локалните медиуми, и да ги зајакнува медиумската и дигиталната писменост.
22. За да се задржи политиката на надоместување на политичкото рекламирање, законот треба да се измени за да обезбеди разумна и реалистична временска рамка за надоместоците.

Приговори и жалби

23. Роковите за поднесување и решавање на приговорите треба да даваат можност за соодветна подготовка и изготвување на образложена одлука.
24. За да се подобри пристапот до правните лекови и да се намали обемот на работа на Државната изборна комисија, законската рамка треба да определи кои приговори поврзани со изборите ќе бидат во надлежност на општинските изборни комисии и нивниот капацитет да разгледуваат такви приговори треба да се зајакне.

Денот на избори

25. За да се овозможи подеднакво учество на лицата со физичка попреченост на изборите, Државната изборна комисија, во соработка со соодветните органи на власта, треба да продолжи да презема мерки за подобрување на пристапноста на гласачките места и да го обучува персоналот на гласачките места за помошните средства.
26. Треба да се разгледа појаснувањето на правилата за зачувување на валидноста на гласачките ливчиња кои јасно ја изразуваат волјата на гласачите. Исто така, треба да се размисли да се дозволи замена за случајно оштетените гласачки ливчиња.
27. Државната изборна комисија и другите субјекти треба да продолжат со напорите за едукација на гласачите и граѓаните за превенција на семејно гласање и обезбедување слободен избор за секој гласач. Овие едукативни напори треба да се однесуваат и на купувањето гласови, а институциите за спроведување на законот треба да спроведуваат истраги за начините на купување гласови и да ги повикаат на одговорност нивните организатори.
28. За да се обезбеди тајноста на гласот, гласачките места со помалку од десет гласачи треба да се спојат со околните гласачки места каде што гласањето ќе се одвива заедно. Процедурите за пребројување на гласовите од казнените и другите институции треба да ја зачувуваат тајноста на изборот на гласачите.

ПРИЛОГ I: КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ¹⁰⁴

Број на регистрирани гласачи во избирачкиот список	1 808 131
Број на регистрирани гласачи во избирачкиот список во земјата	1 726 696
Број на регистрирани гласачи во списокот на гласачи со привремен престој во странство	77 579
Број на регистрирани гласачи за гласање во странство	1 781

ПРВ КРУГ

Број на гласачи кои гласале	753 556	41,68%
Број на неважечки гласачки ливчиња	32 697	4,34%

Блерим Река	79 888	10,60%
Гордана Силјановска Давкова	318 341	42,25%
Стево Пендаровски	322 581	42,81%

ВТОР КРУГ

Број на гласачи кои гласале	843 508	46,65%
Број на неважечки гласачки ливчиња	30 406	3,60%

Гордана Силјановска Давкова	377 446	44,75%
Стево Пендаровски	435 656	51,65%

¹⁰⁴

Според одлуките на ДИК бр. 09-1414/4 од 3 мај и 08-1769/1 од 11 мај, процентот на гласачи за секој кандидат се пресметува од вкупниот број на дадени гласови, вклучително и неважечките гласови..

ПРИЛОГ II: ЛИСТА НА НАБЉУДУВАЧИ ВО МЕЃУНАРОДНАТА МИСИЈА ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИ

Парламентарно собрание на ОБСЕ

Серен	Моборњ	спец. координатор	Франција
Максимилијан	Унтеренер	пратеник	Австрија
Ан-Сесил	Блаувблом-делахроа	пратеник	Франција
Инес	Икстена	пратеник	Латвија
Игорс	Ајзстраутс	пратеник	Латвија
Арман	Тејмури	пратеник	Шведска
Ахмет	Арслан	пратеник	Турција
Бурак	Мејдан	Член на персонал	Турција
Хатис	Ер Ас	Член на персонал	Турција
Ирина	Сабашук	Секретаријат	Украина
Андреас	Бејкер	Секретаријат	Данска

Парламентарно собрание на Советот на Европа

Мари-Кристин	Далоз	претседавач	Франција
Џозеф	О' Рајли	пратеник	Ирска
Флоренс	Гану	Венецијанска комисија	Франција
Шемавон	Шабазјан	Секретаријат	Ерменија
Даниел	Гастл	Секретаријат	Франција

Краткорочни набљудувачи на МНИ на ОДИХР

Тобијас	Бургард	Австрија
Матијас	Пухрингер	Австрија
Агнес	Таибл	Австрија
Милутин	Јокиќ	Босна и Херцеговина
Ивајло	Кашканов	Бугарија
Маргарита	Николова-Иванова	Бугарија
Светлана	Стаменова	Бугарија
Јете	Егелунд	Данска
Томас	Франк	Данска
Кирстен	Јоргенсен	Данска
Пол	Лауритсен	Данска
Ту	Магнусен	Данска
Кирстен	Могенсен	Данска
Јурген	Пулсен	Данска
Кристофер	Бон	Финска
Карита	Имонен	Финска
Мелиса	Дијањ	Франција
Кетрин	Грез	Франција
Гилом	Јавуре	Франција
Вероник	Ласер-фај	Франција
Ambroise	Мазал	Франција

Мишел огуст	Риволије	Франција
Клаудио	Серафини	Франција
Кристел Мари-Клод	Тиболт	Франција
Валери	Адамс	Германија
Улрике	Бикел	Германија
Томас	Доен	Германија
Матијас	Дорнфелд	Германија
Франк	Фишер	Германија
Томас	Фроелих	Германија
Хенинг	Хорстмејер	Германија
Анке	Керл	Германија
Бернд	Лебер	Германија
Оливер	Панеке	Германија
Клаудија	Пројсер	Германија
Фаик Јанки	Пуерсуен	Германија
Хилдегард	Роглер-Мохел	Германија
Екхарт	Род	Германија
Александра	Доболји	Унгарија
Тибор	Косегвари	Унгарија
Картал	Коваловски	Унгарија
Тереза	Доерти	Ирска
Брендан	Гогарти	Ирска
Елизабет	Спелман	Ирска
Марија	Алциди	Италија
Паоло	Карлото	Италија
Волтер	Чити	Италија
Алесандро	Џионго	Италија
Елса	Пацела	Италија
Алесиа	Рива	Италија
Милјана	Ракочевиќ	Црна Гора
Вана	Војиновиќ	Црна Гора
Егбертус	Бом	Холандија
Леонардус Вилхелмус	Ден бигелар	Холандија
МаријаЈоана Јозефа	Лукас	Холандија
Кристина	Ван хут	Холандија
Руне	Хаугер	Норвешка
Гент	Рамадани	Норвешка
НилсГунар	Сонгстад	Норвешка
Мариана	Јонеску	Романија
Никола	Јелиќ	Србија
Јована	Прешиќ	Србија
Ева	Машанова	Словачка
Карлос-Марија	Де Церон и Кастро	Шпанија
Ана	Хернандез Родригез	Шпанија
Ксира	Руиз Кампило	Шпанија
Ларс	Бјорклунд	Шведска

Мај	Густафсон	Шведска
Ленарт	Хагрен	Шведска
Кајса	Лјунгберг	Шведска
Стина	Магнусон Бур	Шведска
Хелена	Мунтер	Шведска
Кајса	Норман	Шведска
Рут	Бурке Берглунд	Шведска, Ирска
Бернард	Албрехт	Швајцарија
Шумит	Чанда	Швајцарија
Даниеле	Д'еспозито	Швајцарија
Дијана	Ферари	Швајцарија
Моника	Гијамбонини	Швајцарија
Дали	Хакем	Обединето Кралство
Дејвид	Харисон	Обединето Кралство
Кристофер	Џонс	Обединето Кралство
Бен	Џонс	Обединето Кралство
Паула	Кивенеј	Обединето Кралство
Мелани	Летерс	Обединето Кралство
Рој	Мартин	Обединето Кралство
Џон	Милс	Обединето Кралство
Валери	Соломон	Обединето Кралство
Гај	Самерс	Обединето Кралство
Алисон	Сатерланд	Обединето Кралство
Дејвид	Тејлор	Обединето Кралство
Сузан	Триндер	Обединето Кралство
Џонатан	Тарнер	Обединето Кралство
Кит	Тарнер	Обединето Кралство
Џозеф	Ворал	Обединето Кралство
Саира	Актар-Заиди	Обединето Кралство
Дебора	Александер	САД
Каролис	Буткевициус	САД
Пол	Калбос	САД
Кајл	Бауерс	САД
Мајкл	Елдред	САД
Мајкл	Форстер Ротбарт	САД
Нина луиз	Франкел	САД
Ендрју	Гридински	САД
Роберт скот	Хизлет	САД
Стивен	Хемпфил	САД
Марша	Кенеди	САД
Метју	Кенис	САД
Николас	Ла Страда	САД
Обри	Менарнд	САД
Брук	Нагл	САД
Уранија	Пети	САД
Октавиус	Пинкард	САД

Азита	Ранјбар	САД
Мајкл	Шуец	САД
Грегори	Слота	САД
Џени	Соури	САД
Андреа	Веса	САД
Даниел	Вилегас	САД
Џон	Винтерс	САД

Долгорочни набљудувачи

Главен тим на МНИ на ОДИХР

Корин	Јонкер	Шеф на Мисија	Холандија
Васил	Вашчанка		Белорусија
Ксенија	Дашутина		Белорусија
Моника	Моравчова		ЧешкаРепублика
Марсела	Машкова		ЧешкаРепублика
Валерију	Мија		Молдавија
Макс	Бадер		Холандија
Томаш	Јанчи		Полска
Ранко	Вукчевиќ		Србија
Иван	Годарски		Словачка
Роберт	Бистрики		Словачка
Руслан	Овездурдијев		Туркменистан
Људмила	Шкирко		Украина
Питер	Палмер		Обединето Кралство

Долгорочни набљудувачи на МНИ на ОДИХР

Пол	Сване	Данска
Ирмели	Виено	Финска
Сабрина	Руиги	Франција
Галина	Диран	Германија
Волфганг	Граф вон Шметау	Германија
Паоло	Пагото	Италија
Киара	Стеиндлер	Италија
Дарко	Павловиќ	Холандија
Вида	Корен Холм	Шведска
Ларс	Толемарк	Шведска
Томас	Хуг	Швајцарија
Томас	Холзер	Швајцарија
Андреас	Спајзер	Швајцарија
Викторија	Висловска	Украина
Полман	Мичел	САД
Патрик	Рајли	САД

ЗА ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) е главна институција на ОБСЕ која им помага на земјите членки „во обезбедување на целосно почитување на човековите права и основните слободи, придржување кон владеењето на правото, унапредување на начелата на демократијата и (...) изградба, зацврстување и заштита на демократските институции, како и унапредување на толеранцијата во целото општество“ (Документ од самитот во Хелсинки од 1992 г.) Ова се нарекува човекова димензија на ОБСЕ.

ОДИХР, со седиште во Варшава (Полска) беше основана на самитот во Париз во 1990 г. како Канцеларија за слободни избори, а започна со работа во мај 1991 година. По една година, името на Канцеларијата беше сменето со цел да го отсликува проширениот мандат кој ги вклучува човековите права и демократизацијата. Денес брои повеќе од 150 вработени лица.

ОДИХР е водечка агенција во Европа на полето на **набљудување на избори**. Секоја година таа го координира и го организира распоредувањето на илјадници набљудувачи кои имаат за цел да оценат дали изборите во регионот на ОБСЕ се спроведуваат во согласност со заложбите на ОБСЕ, другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори и националното законодавство. Нејзината единствена методологија обезбедува детална слика за целиот изборен процес. Преку проекти за поддршка, ОДИХР им помага на земјите членки на ОБСЕ да ја подобрат својата изборна рамка.

Активностите за **демократизација** вклучуваат: владеење на правото, законодавна поддршка, демократско владеење, миграција и слобода на движење и родова еднаквост. ОДИХР секоја година спроведува одреден број наменски програми за поддршка наменети за развој на демократските структури.

ОДИХР исто така им помага на земјите членки во исполнувањето на обврските во унапредувањето и заштитата на **човековите права и основните слободи** во согласност со заложбите на човековата димензија на ОБСЕ. Ова се остварува преку работа со најразлични партнери заради поттикнување соработка, градење капацитети и обезбедување експертиза за тематски области, вклучително и за човековите права во борбата против тероризмот, унапредување на заштитата на човековите права на жртви на трговија со луѓе, едукација и обука за човекови права, следење на и известување за човековите права, како и човековите права на жените и безбедноста.

На полето на **толеранцијата и недискриминацијата**, ОДИХР им обезбедува поддршка на своите земји членки при зацврстувањето на нивниот одговор кон омразата и случаите на расизам, ксенофобија, антисемитизам и други форми на нетолеранција. Активностите на ОДИХР поврзани со толеранцијата и недискриминацијата се фокусираат на следниве области: законодавство; обука за органите на прогонот; следење, известување и проследување на справувањето со кривични дела и инциденти поврзани со омраза, како и едукативни активности за унапредување на толеранцијата, почитувањето и взаемното разбирање.

ОДИХР обезбедува совети за своите земји членки во однос на јавните политики за **Ромите и Синтите**. Таа го унапредува градењето на капацитетите и вмрежувањето на заедниците на Ромите и Синтите и го поттикнува учеството на претставниците на Ромите и Синтите во органите за креирање на јавните политики.

Сите активности на ОДИХР се спроведуваат со блиска координација и соработка со земјите членки на ОБСЕ, институциите на ОБСЕ и нејзините мисии, како и со другите меѓународни организации. Повеќе информации се достапни на интернет-страницата на ОДИХР (www.osce.org/odihr).